

MASTEROPPGAVE

Emnekode: ST314L

Navn: Kari Mette Linmo Aspnes

- En kvalitativ studie av barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen.
- A qualitative study of kindergarten teachers' experiences and reflections upon internalized behaviour in kindergarten

Dato: 18.05.21

Totalt antall sider: 68

Forord

Med denne studien avslutter jeg mastergraden i Tilpasset opplæring med fordypning i spesialpedagogikk ved Nord Universitet. Arbeidet med studien har vært både krevende og utfordrende, men aller mest interessant, spennende og svært lærerikt. Skriveprosessen har vært lang og arbeidsom, med både oppturer og nedturer. Heldigvis har jeg hatt mange rundt meg som har bidratt og hjulpet til på best mulig vis slik at dette har vært mulig å gjennomføre, på tross av små barn i hus og 100 % jobb.

Først vil jeg benytte anledningen til å takke min veileder Torill Moen for engasjerende veiledning gjennom hele prosessen. Takk for at du har hatt et kritisk blikk på studien og kommet med tilbakemeldinger på både det som var bra og det som kunne bli bedre.

Jeg vil også takke min kjære familie som har støttet og oppmuntret meg og lagt til rette slik at det har vært mulig å kombinere småbarnslivet, fulltidsjobb og studie over lengre tid. Tusen takk, uten dere hadde dette vært umulig!

Så vil jeg rette en takk til mine kolleger som har stått på og vært tålmodig i et helt år hvor jeg ofte har vært borte på grunn av undervisninger, eksamener, skivedager og veiledninger.

Til informantene som stilte til intervju; Takk for at dere delte deres opplevelser, erfaringer og refleksjoner med meg.

Grong 2021

Kari Mette Linmo Aspnes

Sammendrag

Temaet for denne studien er innagerende atferd i barnehagen. Studiens problemstilling er: *«Hva er barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen?»*

For å kunne belyse problemstillingen intervjuet jeg tre barnehagelærere for å høre dem fortelle om sine opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt temaet. Etter å ha analysert intervjuene delte jeg datamaterialet inn i tre kategorier som er valgt ut fra forskningsspørsmål og teori. Kategoriene er: *Forståelse av innagerende atferd hos barn, Å samarbeide om barn med innagerende atferd og Å reflektere over egen rolle i møte med barn med innagerende atferd*. Informantenes uttalelser og refleksjoner ble drøftet og sett i lys av relevant teori og forskning.

Resultatene av studien viser at barnehagelærerne har en del kunnskap om innagerende atferd og beskrev atferden i tråd med teorien. Funnene viser også at alle informantene har erfaringer med fenomenet i større eller mindre grad. De kom med flere eksempler på innagerende atferd i barnehagen, beskrev flere mulige årsaker til atferden og var bevisste konsekvensene av å ikke ta atferden på alvor. Informantene hadde noe ulike opplevelser av samarbeid med foreldre og eksterne instanser, men var klart entydig om viktigheten voksenrollen har for barnas mestring og trivsel i hverdagen, da med hovedfokus på tilknytning, relasjon, lek og organisering.

Abstract

This study explores internalized behaviour in kindergarten. The thesis question for the study is as follows: *What are kindergarten teachers` experiences and reflections upon internalized behaviour in kindergarten?*

In order to examine the thesis question, I carried out interviews with three different kindergarten teachers. The data from these interviews were organized into three categories based on research questions and research findings. The categories used were: *Understanding of internalized behaviour in children*, *Cooperation when working with children with internalized behaviour* and *To reflect on own role in the encounter with children with internalized behaviour*. The informants` statements and experiences were discussed and viewed in light of relevant theory and research.

The findings in this study indicated that the kindergarten teachers possess knowledge and theoretical insight into internalized behaviour. Moreover, the findings suggest that all informants have experiences with this phenomenon, albeit to varying degrees. When talking about concrete incidents of internalized behaviour in kindergarten, the informants discussed possible causes to it, and consequences of not initiating actions to work with such behaviour. The informants reported varied experiences of cooperation with parents and external bodies, but they all agreed that the teacher role is crucial in order for children with internalized behaviour to have a feeling of mastery and well-being in kindergarten.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Formål med prosjektet.....	2
1.3 Problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål.....	2
1.4 Studiens disposisjon	3
2. TEORETISK UTGANGSPUNKT.....	4
2.1 Introvert atferd hos barn.....	4
2.2 Innagerende atferd hos barn	5
2.2.1 Kjennetegn på og mulige årsaker til innagerende atferd.....	7
2.2.2 Samarbeidspartnere	11
2.3 Sosial kompetanse	12
2.4 Voksenrollen	14
2.4.1 Voksne som stillasbyggere.....	17
2.5 Tidligere forskning på innagerende atferd	17
3. METODE	20
3.1 Kvalitativ forskningsmetode	20
3.2 Fenomenologisk tilnærming.....	21
3.3 Forforståelse	21
3.4 Utvalg og informanter	22
3.5 Semistrukturert intervju.....	22
3.6 Analyse av datamateriale	23
3.7 Studiens kvalitet	24
3.8 Forskningsetikk	26
4. PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN	28
4.1 Forståelse av innagerende atferd hos barn	28
4.2 Å samarbeide om barn med innagerende atferd.....	38
4.3 Å reflektere over egen rolle i møte med barn med innagerende atferd.....	40
5. OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	49
REFERANSELISTE	53
VEDLEGGSOVERSIKT	56

1. INNLEDNING

All forskning stammer fra utforskertrang og nysgjerrighet for ulike tema eller problemstillinger i samfunnet vi lever i. I dette kapitlet beskrives bakgrunn for valg av tema, problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål presenteres og det redegjøres for mitt formål med prosjektet. Til slutt kommer en gjennomgang av studiens disposisjon.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I Norge i dag har barnehagen en svært sentral rolle i barns oppvekst og utvikling. Ifølge statistikk fra Statistisk Sentralbyrå går hele 92,2% av alle barn i alderen 1-5 år i barnehage, og hele 97,1% av alle barn i alderen 3-5 år går i barnehage ("Barnehagestatistikk," 2019). Av alle barn i alderen 0-5 år med barnehageplass har hele 96,6% en tillatt oppholdstid på 41 timer eller mer i uka (ibid.). Dette viser at barnehagen har en sentral rolle i barnas hverdag, og at man som barnehageansatt vil kunne være en viktig omsorgsperson for barnet når det ikke er sammen med sine foresatte (Drugli, 2017). Hvilke erfaringer barna får i sine første leveår påvirker i høyeste grad hvordan de har det der og da, men også hvilke forutsetninger de har for utvikling på lengre sikt (ibid.)

I barnehagehverdagen møter man barn i ulike aldre, med ulik bakgrunn, ulike forutsetninger og med ulike behov. Ifølge Rammeplan for barnehager skal alle i barnehagen oppleve å «bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for.». Den poengterer også at: «barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19)

For de som jobber i barnehage er begrepet atferdsvanske eller atferdsutfordring et kjent begrep. Mange vil nok tenke på utagerende atferd når de hører det begrepet, og man kan anta at en stor del av barnehageansatte har lite kjennskap til fenomenet innagerende atferd.

Nordahl, Sørli, Manger og Tveit (2005) hevder at i skolen er andelen barn med innagerende atferd omtrent like stor som andelen barn med utagerende atferd. De sier videre at grunnen til at det er mer forskning og søkelys på utagerende atferd kan være at den er mest synlig for det blotte øyet og at utagerende atferd kan være til fare for andre og blir derfor tatt mer på alvor. Statistikk fra BUP og PPT viser at barn med innagerende atferdsproblemer ikke blir oppdaget tidlig nok, og at de blir henvist til PPT først i 8-10-årsalderen (Kvillo, 2007). Til tross for at Nordahl et al. (2005) sin studie gjelder barn i skolen, viser det viktigheten av å belyse temaet og øke barnehagelæreres kompetanse om temaet, nettopp fordi jo tidligere man oppdager

barnets vansker, jo tidligere vil man kunne støtte og hjelpe det til trivsel, mestring og utvikling.

Som barnehagelærer har jeg opplevd at noen barn har trukket seg unna, og det har vært krevende å inkludere de barna i de daglige aktivitetene i barnehagen. Det kan raskt bli behagelig å ha barn med innagerende atferd rundt seg, nettopp fordi de ikke krever så mye og klarer seg selv, og det skaper en bekymring i meg for at de barna ikke får den omsorgen og oppmerksomheten de har behov for. Barn som trekker seg unna, har ikke alltid valgt det selv. Likevel er det viktig å ikke problematisere noe som ikke er et problem for barnet selv. Man må undersøke og reflektere over om barnet viser god trivsel og adekvat utvikling, men ønsker ro og stillhet rundt seg, eller om det trekker seg unna fordi det ikke får innpass i barnegruppa eller ikke vet hvordan det skal ta kontakt med andre.

På bakgrunn av dette og med god viten om at barnehagen spiller en viktig rolle i forebygging av atferdsvansker for barn, har jeg valgt «Innagerende atferd i barnehagen» som tema for min studie.

1.2 Formål med prosjektet

Mitt formål med studien er å sette søkelys på problematikken og øke egne kunnskaper om innagerende atferd hos barn i barnehagealder ved å lytte til barnehagelærere fortelle om sine opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt temaet. Selv om studiens resultat i skrivende stund ikke er kjent, håper jeg at sluttresultatet kan bidra til økt kunnskap som kan være til hjelp for andre som arbeider med barn med innagerende atferd. Det er også godt mulig at dette prosjektet kan gi noe tilbake til informantene som deltar i det, ved at det øker deres interesse og bevissthet rundt fenomenet.

1.3 Problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål

På bakgrunn av formålet med studien er problemstillingen formulert slik:

«Hva er barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen?»

Problemstillingen åpner opp for følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan reflekterer barnehagelærere over innagerende atferd hos barn?*
- 2. Hvem samarbeider barnehagelærere med om barn med innagerende atferd?*
- 3. Hvordan reflekterer barnehagelærere over voksenrollens betydning for barn med innagerende atferd?*

Det jeg ønsker å forske på er altså hvordan barnehagelærere reflekterer over fenomenet innagerende atferd. I dette ligger det å høre barnehagelærerne fortelle om hvordan de oppdager barn med innagerende atferd, hva de ser etter, hva de er oppmerksomme på og hva de tenker eventuelle bakenforliggende årsaker til atferden kan være. Videre er jeg ute etter å høre med hvem og hvordan de samarbeider om barn med innagerende atferd og hvilke erfaringer de har med samarbeid med andre instanser. Jeg er også ute etter hvordan de reflekterer over voksenrollens betydning for barnas trivsel og mestring i hverdagen.

1.4 Studiens disposisjon

Studien består av fem kapitler, hvor innledningskapittelet er det første. Kapittel to inneholder en presentasjon av det teoretiske fundamentet for studien og en gjennomgang av tidligere forskning på temaet. I kapittel tre beskrives metodiske valg og forskningsprosessens gang. Kapittel fire presenterer resultatene fra undersøkelsen, og resultatene drøftes i lys av teori og forskning presentert i kapittel to. Det 5. og siste kapittelet inneholder en oppsummering av studien og avsluttende refleksjoner.

2. TEORETISK UTGANGSPUNKT

I dette kapittelet vil jeg presentere det teoretiske utgangspunktet for studien. For meg er det i denne studien viktig å skille mellom stille atferd og innagerende atferd, derfor vil jeg først presentere teori som beskriver hva introvert atferd er. Deretter vil jeg gå mer inn på hva innagerende atferd er, hvilke barn som går under den beskrivelsen, hva årsaken til atferden kan være og hvem man kan samarbeide med i arbeidet med disse barna. Videre presenteres teori om sosial kompetanse, betydningen voksenrollen har for trygghet, tilknytning, læring og mestring, og hvordan den voksne kan være et støttende stillas for barnet. Til slutt vil jeg presentere funn av tidligere forskning på innagerende atferd hos barn.

2.1 Introvert atferd hos barn

Man hører ofte om de «stille barna» i barnehagen. I mange artikler jeg har lest omhandler dette både de barna som er introverte og har behov for å være litt alene og de barna som av ulike grunner trøbler med det sosiale samspillet, har vansker med å knytte relasjoner og som av den grunn blir alene og ensom. Det er derfor viktig for meg i denne studien å skille mellom innagerende atferd og stille atferd, da jeg har søkelys på de barna som har en atferdsutfordring og uønsket havner på utsiden. Grunnen til at disse tilstandene lett kan forveksles er fordi atferdsuttrykket kan være noe likt. Det er derfor alltid viktig å undersøke årsaken bak den stille atferden og ikke slå seg til ro med at det «det går sikkert over» eller «han er bare litt sjenert» uten å ha undersøkt (Aunaas, 2018). Det går fint an å være stille og samtidig ha det helt fint, men det er viktig å fange opp de barna som er stille fordi de har det vanskelig. (Lund, 2012)

Alle mennesker er individuelle vesener. Det er personligheter, egenskaper og interesser hos individet som gjør oss til den personen vi er og som avgjør hvor på skalaen vi er mellom introvert og ekstrovert. Noen er helt i den ene eller andre enden, mens noen vil si de er midt imellom introvert og ekstrovert. Hvor vi er på skalaen vil ha betydning for hvordan vi fungerer i barnehage, skole og i voksenlivet. (ibid.)

Vår personlighet har trekk av introversjon eller ekstroversjon, eller litt av begge, og det er slik vi er, det er ikke noe som lett kan endres på. Hvordan vi mennesker samler energi avhenger av hvor vi er på skalaen, hvor de introverte eksempelvis samler energi når de er alene eller er sammen med få personer, mens de ekstroverte gjerne samler energi i sosialt samspill med mange andre (ibid.). Cain (2013, s. 23) sier følgende om introverte og ekstroverte:

«Introverte og ekstroverte trenger forskjellige nivåer av ekstern stimulering for å fungere godt. Introverte føler seg vel med mindre stimulering, som å ta et glass vin med en nær venn, løse kryssord eller lese en bok. Ekstroverte liker det ekstra kicket de får av aktiviteter som å møte nye folk, stå på ski ned bratte skrenter og skru opp volumet på stereoanlegget.»

Det er viktig å påpeke at det ikke er slik at de som er introverte har lavere energinivå enn de som er ekstroverte, men de bruker mer energi på å være i det sosiale samspillet. Introverte barn som har det godt har ofte god sosial kompetanse og mestrer det sosiale samspillet godt når det kreves, og disse barna må få lov til å ha den alenetiden de ønsker og har behov for.

2.2 Innagerende atferd hos barn

Det vises ofte til mange ulike begreper om atferdsutfordringer hos barn, blant annet sosiale og emosjonelle vansker, samspillsvansker, tilpasningsvansker, innagerende atferd, utagerende atferd med mer. Rygvold og Ogden (2017) skiller mellom to hovedgrupper - innagerende og utagerende problemer. I min studie vil jeg konsekvent benytte meg av begrepet innagerende atferd. Innagerende atferd handler om alt fra depresjon, angst, psykosomatiske problemer til sosial tilbaketrekking. Utfordringen med innagerende atferd, er at den ofte er vanskelig å oppdage for pedagogen, og det kan være svært vanskelig å vite hva som er årsaken til atferden. For barn med innagerende atferd kan indre tanker og følelser være svært hemmende for det barnet som har atferden (Ogden, 2017).

Lund (2012, s. 27) definerer innagerende atferd slik – «Innagerende atferd er en benevnelse på en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. Uttrykk som kommuniseres, kan være sårbar, avvisende, deprimert, tilbaketrukket, angst og usikkerhet». Lund understreker at når hun snakker om barn med innagerende atferd er det snakk om barn der den sosiale tilbaketrekningen er et uttrykk for at de har det vanskelig, og som igjen er blitt til et hinder for læring og etableringen av stabile relasjoner til jevnaldrende.

Gjertsen (2013) sier også noe om innagerende atferd. Han trekker frem at innagerende atferd også kan omtales som en sosioemosjonell vanske, og at atferden kan kjennetegnes på flere ulike måter. Han viser eksempelvis til å ha nevrotiske trekk, negativ selvoppfatning, isolere seg fra det sosiale, vise nervøsitet, være trist, bekymret eller usikker og eller ha symptomer på angst og depresjon

Man må være svært forsiktig med å kategorisere barna med disse atferdsutfordringene da man ikke vet hva årsaken bak utfordringene er. Lund (2004) sier at dersom man er bevisst på dette, kan man med bruk av teori, definisjoner og god forskning få hjelp til å forstå utfordringene

med innagerende atferd bedre, og igjen kunne møte disse barna på en mer hensiktsmessig måte.

Ifølge Ogden (2015) og Lund (2012) kan både innagerende og utagerende atferd være skadelig for det barnet som har det. De hevder at atferdsproblemene kan utvikle seg til alvorlige vansker dersom de ikke blir oppdaget og tatt på alvor, da på grunn av at vanskene påvirker barnas utvikling negativt. De sier videre at innagerende atferd er nesten like vanlig som utagerende atferd. Allikevel er det viktig å spørre seg: hvem er atferden er problem for og når er den et problem?

Lund (2012) har en definisjon på atferdsproblemer som kan hjelpe oss å skille på hvem atferden er et problem for:

«Atferden blir en utfordring for omgivelsene når den bryter med forventet atferd, skaper utrygghet og hindrer samarbeid og åpen kommunikasjon. Atferden blir en utfordring for barnet og ungdommen når den hindrer læring og stabile, trygge relasjoner og øker frykten for å formidle sin sårbarhet. Konsekvensene kan bli utrygghet, depresjon, angst, avvísning, ensomhet og økt indre og/eller ytre aggresjonsuttrykk.» (s. 22)

Dersom man som barnehagelærer har forventninger til at alle barn skal tilpasse seg arbeidsmåten man har, vil noen barn ha forutsetninger for å havne utenfor. Rammeplan presiserer at man som barnehagelærer har en plikt i å møte alle barn slik de er (Kunnskapsdepartementet, 2017). Med andre ord kan man si at dersom et barn har en atferd som er utenfor det som er forventet må man kritisk reflektere over hvordan man kan legge til rette for et system eller arbeidsmåte der barnet kan få være seg selv og bli akseptert.

Det er vanskelig å avgjøre om barnets atferd er et problem for barnet. Ifølge Ogden (2015) er det glidende overganger mellom det som kalles vanlige problemer, til plagsomme vansker, til alvorlige psykiske lidelser. Her kommer både alder, personlighet og miljø inn som viktige faktorer som har betydning for barnets atferd. Når det gjelder min studie handler det om barn i barnehagealder, og når barna er så små kan det være krevende å skille mellom alderstypiske bekymringer som det å savne sine omsorgspersoner og det å ha symptomer på angst. Det kan også være vanskelig å skille på introverte barn og barn som faktisk har utfordring med sin atferd. Det skal være rom for at barn innehar symptomer på angst i korte perioder, men dersom symptomene vedvarer og det begynner å gå utover barnets daglige fungering og utvikling må man gripe inn, da dette kan være tegn på at utfordringene er store for barnet.

Lund (2004) stiller spørsmål om hva som egentlig er akseptert atferd og hva som er normalt. Hva som er normalt og akseptert handler om hvilke normer, verdier og oppfatninger man har i samfunnet barnet lever i. Hun sier videre at atferd kan være situasjonsavhengig, for én type atferd kan være uønsket i en situasjon, mens den er ønskelig i en annen. Man kan på en måte si at innagerende atferd kan i noen sammenhenger være ønsket, eksempelvis i situasjoner hvor man må forholde seg rolig og stille. Jeg tenker ikke å gå inn i en dypere diskusjon om dette temaet, men jeg vil poengtere hvor viktig det er å være bevisst på hvem denne atferden er ei utfordring for i barnehagen, og ta det i betraktning når man skal vurdere om det er et atferdsproblem.

Betydningen av å ta barn med innagerende atferd på alvor er stor. Forskning på feltet viser at barn med innagerende atferd har større sannsynlighet for å utvikle sosioemosjonelle plager som angst og depresjon senere i livet dersom de ikke får hjelp i tidlig stadie (Goodwin et al., 2004; Lund, 2012).

Av det jeg har skrevet kan det virke svært negativt å ha innagerende atferd. Man må likevel ikke glemme at det kan i mange tilfeller være positivt. Barn med innagerende atferd er gjerne dyktige til å stoppe opp og tenke seg om før de snakker, og ta seg tid til å tenke nøye over ting før de tar avgjørelser (Flatén, 2010).

2.2.1 Kjennetegn på og mulige årsaker til innagerende atferd

Kjennetegn

Ifølge Lund (2012) er det ikke uvanlig at barn med innagerende atferd trekker seg unna i sosialt samspill, har manglende blikkontakt eller har et trist ansiktsuttrykk. De kan også ha personlighetsutfordringer, være overdrevent bekymret og engstelig i nye situasjoner og vise unngåelsesatferd (Lund, 2004). Barnet trenger likevel ikke å ha alle disse symptomene og symptomene vil variere i alvorlighetsgrad. Det kan derfor være utfordrende å oppdage vanskene, og enda mer krevende å vurdere om det er skadelig for barnet. De som jobber med barn i barnehagen må vite noe om hvilke kjennetegn man skal se etter, hvordan man kan arbeide for å oppdage det, hva som er årsaken bak vanskene og hva man skal gjøre dersom man mistenker at et barn strever og har det vanskelig.

Sosial tilbaketrekking er et begrep Lund (2004) bruker når hun omtaler de barna som i sosiale settinger viser en atferd som fysisk og emosjonelt trekker barnet unna andre. Det å trekke seg litt unna i sosiale sammenhenger er i seg selv ikke skadelig, men dersom barnet konsekvent

trekker seg unna og ikke ønsker kontakt med jevnaldrende vil det utvikle seg til å bli et problem for barnet (Lund, 2012).

Barn med innagerende atferd omtales også ofte som sjenerte. I følge Zimbardo 1989 i Flaten (2010 s. 63) kan sjenanse defineres som: «En mental holdning som predisponerer mennesker til å bli ekstremt opptatt av andres evaluering av dem.». Et barn som lider av sjenanse er altså redd for andres vurdering av det selv, noe som vil ha stor betydning for barnets selvfølelse og selvoppfatning. Likevel er det viktig å påpeke at å være sjenert er normalt, og at det ikke er skadelig for barnet så lenge det ikke går over til å bli sosial angst eller i verste fall at barnet isolerer seg. Det kan være utfordrende å skille mellom det å være sjenert og det å ha sosial angst da man i begge tilfellene vil ha mye av den samme atferden og de samme fysiske symptomene, og det kan for barnet oppleves som angst lenge før omgivelsene oppdager det (Flaten, 2010). Disse barna kan på grunn av sin sjenanse oppleve det som utfordrende å ha øyekontakt med andre, og andre barn og voksne kan synes det er vanskelig å få kontakt med barnet og dermed trekke seg unna det, som igjen vil føre til at det sjenerte barnet føler seg avvist eller unnlatt (ibid.).

Det å en gang iblant oppleve en følelse av angst er vanlig for både barn, unge og voksne. Med angst menes både psykiske og fysiske symptomer som f.eks. bekymring, nervøsitet, redsel, engstelighet, hjertebank og kaldsvetting. Lund (2008) beskriver at barn som ofte opplever følelse av sosial angst forsøker å unngå de situasjonene som trigger angstfølelsen. Hun viser til situasjoner hvor barnet får mer oppmerksomhet, blir utfordret, føler seg vurdert, ustrukturerte situasjoner, felles måltider og situasjoner hvor barnet må innlede samtaler eller be om hjelp.

Som skrevet tidligere kan man oppleve barn med innagerende atferd som triste. I følge Merrell (2008) er depresjon den vansken som er lettest å oppdage og kjenne igjen hos mennesker med innagerende atferd. De mest vanlige symptomene på depresjon hos barn er tristhet og nedstemt humør, manglende engasjement og interesse for å delta i aktiviteter og negative forventninger til ting som skal skje. Det er heller ikke uvanlig å ha søvnvansker, lavt energinivå, lav selvtillit og selvfølelse, skyldfølelse, kjenne på irritabilitet, vansker med konsentrasjon og beslutninger, selvmordstanker, psykomotorisk uro eller treghet, eller være plaget med fysiske og somatiske plager (Merrell 2008, i Ogden, 2015). Dersom barn med depresjon ikke får hjelp i tidlig stadie vil det kunne ha store konsekvenser for senere i livet. Barn som av ulike årsaker har manglende kontakt med jevnaldrende vil ikke få kjennskap til

viktige sosiale læringserfaringer, som de vanligvis lærer i sosialt samspill med andre (Ogden, 2015). Dersom depresjonen utvikler seg, vil barnets nedstemthet og lave engasjement kunne føre til konflikter og samspillsvansker med jevnaldrende (ibid.).

Dersom et barn har utfordringer med sin psykiske helse, lider av sosial angst eller traumer, har utfordringer med å delta i det sosiale fellesskapet og eller er deprimert vil det også kunne oppleve fysisk ubehag, som på fagspråket kalles somatiske problemer. Somatiske problemer er fysisk ubehag som ikke har noe medisinsk eller fysisk forklaring. Slike plager sies å ha psykologiske årsaker, men man kan likevel ikke være helt sikker på at det ikke ligger en fysiologisk forklaring bak (Ogden, 2015). Somatiske plager kan være så mangt: «*Det kan handle om magesmerter, kvalme, hodepine, smerter i øyne eller ledd, prikking eller nummenhet i ben eller armer, utslett eller kløe eller pusteproblemer som hyperventilering, kortpustethet eller astmalignende symptomer.*» (Ogden, 2015, s. 174). Alvorlighetsgraden på disse symptomene vurderes ut ifra hvor forstyrrende og intense de er for det barnet som har dem (ibid.)

Årsaker og forklaringer

Det kan være mange årsaker til at barn utvikler en innagerende atferd. Selv om det ikke alltid er en tydelig direkte kobling mellom opplevelse – atferd, så ser man sammenheng med at f.eks. en traumatisk opplevelse kan føre til angst og depresjon, som igjen vil kunne utvikle innagerende atferd hos barnet.

Barn som har opplevd traumatiske hendelser kan ofte reagere med å bli sårbar og lei seg, føle skam, frykt, skyldfølelse og angst. Mange barn får også utfordringer med atferd og emosjonsregulering, regresjon i utvikling, unngåelsesatferd og fysiske reaksjoner som ikke skyldes sykdom som f.eks. feber og oppkast (Dyregrov, 2017). Mange barn som har opplevd traumatiske hendelser opplever også vansker med å klare å sovne og sove. Mangel på søvn kan gi flere andre kroppslige reaksjoner i tillegg til feber og oppkast som nevnt ovenfor, blant annet skjelvninger, spenninger i kroppens muskulatur og svimmelhet (ibid.). Det er ofte sterk sammenheng mellom traumatiske opplevelser og utvikling av depresjon.

Flere studier mener årsaken til dette kan muligens forklares med at noen mennesker er mer sårbare eller har en mer sårbar personlighet og at sårbarhet i seg selv kan også være en årsak til at noen barn utvikler innagerende atferd. Sæteren (2019, s. 23-24) forklarer dette med at på bakgrunn av hvordan mennesker tenker, oppfatter situasjoner, evner problemløsning og menneskers holdninger, behov, temperament og væremåte, vil noen være mer sårbare for å

utvikle et negativt tankesett og selvfølelse, som igjen kan føre til innagerende atferd. Lund (2012) hevder noen er mer sårbare helt fra fødselen av, og at dette handler om medfødt personlighet og temperament, som igjen gjør noen mer innadvendte og sjenerte enn de med mer utadvendt personlighet.

Omsorgssvikt er også mye omtalt som mulig årsak til innagerende atferd. Sæteren (2019) omtaler omsorgssvikt som et samlebegrep for vanskjøtsel, psykiske og fysiske overgrep og seksuelle overgrep, og kan eksempelvis være alt fra slag og spark, uthenging og krenking, voldtekt og mangel på klær og mat med mer. Hvordan barn reagerer på omsorgssvikt og uttrykker sine vansker er svært forskjellig, og handler både om hva barnet blir utsatt for og hvilken forutsetning barnet har for å håndtere situasjonen. Det som er helt sikkert er at: «(...) konsekvensene av omsorgssvikt er alvorlig og meget belastende for den det gjelder, uavhengig av kategori og alvorlighetsgrad på overgrepene.» (Sæteren, 2019, s. 23). Studier gjort av Killén (2004) viser at det er sterk sammenheng mellom opplevd omsorgssvikt og utvikling av plager som angst, depresjon og negativ selvoppfatning.

Sæteren (2019) trekker også frem oppdragerstil som en mulig årsak til at noen barn blir tilbaketrukket. Hun viser til forskning som hevder at barn som vokser opp med foreldre som er engstelige, kan selv bli engstelige i ulike situasjoner. Samme forskning viste også at barn i barnehagealder med mødre som var overbeskyttende og ettergivende, som var mindre sensitive overfor barnas behov og som hadde en mindre trygg relasjon med sine barn, ofte hadde barn som var stille og tilbaketrukket. På den andre siden viste forskninga også at dersom barnets far viste lite støtte og kjærlighet overfor barnet, eller var negativ og dominant i spillet med barnet, ville det også kunne føre til tilbaketrukkethet hos barnet (Hastings med fl. 2010, i Sæteren, 2019). Dette påpeker at hvilken relasjon og tilknytning barnet har til sine omsorgspersoner har betydning for barnets trivsel og utvikling.

Studier viser også at relasjonen mellom lærer og elev er svært sentral for elevens trygghet og opplevelse av et godt læringsmiljø (Moen, 2005; 2020). Betydningen av å være en lærer som skaper gode relasjoner, tilhørighet og engasjement hos elevene og som lar elevene kjenne seg nyttig er stor. «En lærer som ikke evner å etablere positive relasjoner til elevene, kan være en risikofaktor for elever der stille atferd ligger latent.» (Rutter 1997, i Sæteren, 2019, s. 26).

Dette er pekt mot lærere i skolen, men kan sees likt på for barnehagelærere i barnehagen, da relasjon til omsorgsperson, trygghet og læringsmiljø spiller en stor rolle for barnas trivsel og utvikling i barnehagen. Dette påpeker viktigheten av å undersøke kvaliteten på organisering,

læringsmiljø, relasjon mellom voksen-barn dersom et barn viser innagerende atferd i barnehagen. Størksen og Thorsen (2011) påpeker at kvaliteten på omsorgen og støtten en som barnehagelærer gir til barn med innagerende atferd avhenger av barnehagelærerens forståelse av de bakenforliggende årsakene til atferden, den faglige kompetansen vil derfor være svært viktig.

2.2.2 Samarbeidspartnere

I en barnehage vil man som barnehagelærer ha mange man samarbeider med. Hver eneste dag samarbeider man med barn, kollegaer, styrer og ikke minst barnas foresatte.

Ikke alle barn har godt nok utbytte av det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagen. Man har da en plikt i å sørge for å skape et opplegg eller arbeidsmåte som gjør at barnet får den støtten og tilretteleggingen det har behov for. Dette bekreftes også i Rammeplan hvor det står følgende: «Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40). I arbeidet med barn med innagerende atferd vil dette i noen tilfeller bety at man må samarbeide med andre instanser som f.eks. barnevernstjenesten, pedagogisk psykologisk tjeneste, helsestasjon eller andre for å kunne gi barnet et godt helhetlig pedagogisk tilbud i barnehagen.

På en barnehageavdeling jobber personalet tett sammen hele tiden, alt avhenger av at personalet samarbeider godt sammen for at alle oppgaver og plikter skal bli gjort på en god måte. Hvordan personalet samarbeider, hvilke holdninger, kunnskaper og erfaringer personalet innehar påvirker barnas opplevelse av barnehagehverdagen (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Den viktigste samarbeidspartneren man har som barnehagelærer er barnet selv og dets foresatte. Rammeplanen viser til at samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen alltid skal ha barnets beste som mål, og at foreldre og personalet har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017). For at barnet skal utvikle seg, oppleve trygghet og ha det godt i barnehagen er man avhengig av en god relasjon med barnets foresatte, blant annet for å kunne utveksle informasjon om barnets trivsel og utvikling som vil være avgjørende for tilrettelegginga av barnets hverdag i barnehagen. Barnet vil merke om dets foresatte har positive forventninger til barnehagen og er trygge på at deres barn har det godt der, som igjen vil kunne smitte over på barnet og personalet – en god sirkel. Som barnehagelærer må man skape rom for samtale med de foresatte, både uformelle samtaler

under bringe-hentesituasjon og per. telefon, men også formelle samtaler som utviklingssamtaler.

Som sagt tidligere vil det i arbeidet med barn med innagerende atferd, noen ganger være nødvendig å samarbeide med andre instanser for å kunne gi barnet et helhetlig pedagogisk tilbud i barnehagen. Dersom man mistenker at den innagerende atferden kommer av at barnet opplever omsorgssvikt, vannskjøtsel, fysisk eller psykisk vold eller seksuelle overgrep må man ta kontakt med barnevernstjenesten. Alvorlighetsgraden på bekymringen vil være med å avgjøre om man skal inkludere de foresatte i bekymringen eller om man skal melde direkte til barnevernstjenesten.

I andre tilfeller er man usikker på hva bakgrunnen for atferden er og man vet ikke hvordan man skal gå fram for å skape et godt tilbud til barnet, det vil da være hensiktsmessig å kontakte PP-tjenesten. Pedagogisk psykologisk tjeneste er en faglig- og kommunal rådgivingstjeneste som skal hjelpe barn, elever lærekandidater, lærlinger, praksisbrevkandidater og voksne med behov for særskilt tilrettelegging og sørge for et inkluderende, likeverdig og tilpasset pedagogisk tilbud. For barnehagen vil de kunne hjelpe til med å legge til rette for barn med særskilte behov (Utdanningsdirektoratet, 2017). De kan hjelpe barnet, barnehagen og de foresatte på flere ulike måter. De kan f.eks. gjennomføre en systemobservasjon i barnehagehverdagen og veilede personalet og komme med råd og forslag til tiltak som vil skape et bedre pedagogisk tilbud til alle barna i barnegruppa, noe som ikke krever samtykke fra foresatte. De kan henvise til nyttig og aktuell litteratur som personalet og de foresatte kan ha nytte av. Med samtykke fra foresatte kan PP-tjenesten observere barnet i barnehagehverdagen og gi en sakkyndig vurdering av barnet (ibid.).

2.3 Sosial kompetanse

Det finnes mange ulike tilnærminger til hva sosial kompetanse er, og kan sees på som et stort begrep som dekker flere områder. Det finnes ingen klar definisjon på hva sosial kompetanse er, men Ogden (2015, s. 228) definerer sosial kompetanse slik:

«Sosial kompetanse handler om å integrere tanker, følelser og atferd for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Den fører til en realistisk oppfatning av egen kompetanse, sosial mestring på kort og lang sikt, sosial aksept og personlige vennskap.»

Sosial kompetanse handler i simpelheten om hvilke forutsetninger og evner barnet har for å lykkes i sosialt samspill med andre, med dette mener jeg barnets forståelse for hva som i er

hensiktsmessig å gjøre i ulike situasjoner. Definisjonen ovenfor presiserer betydningen av utvikling av sosial kompetanse for at barna skal kunne tilpasse seg, danne relasjoner og klare å beholde relasjonene. Den viser også at sosial kompetanse omhandler barnets følelse av mestring og det å være akseptert, og det å ha sosiale kunnskaper og ferdigheter. I rammeplanen står følgende som sosial kompetanse: «Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22)

Betydningen av sunn utvikling av sosial kompetanse hos barn er stor, for det er i det sosiale samspillet læring skjer. Det er gjort studier som viser at barn som sjelden kommuniserer med jevnaldrende, er mindre godt likt av jevnaldrende, har dårligere selvoppfatning og er mer engstelig og deprimerte (Coplan et al., 2008; Strauss et al., 1986). Dette kan ha negativ innvirkning på barnas evne til å ta kontakt med andre eller danne vennskap, som igjen vil kunne ha konsekvenser for deres utvikling av sosial kompetanse. Dette viser verdien positivt samspill med andre kan ha, noe som beskrevet tidligere kan være utfordrende for barn med innagerende atferd og eller barn som har utfordringer med sin sosiale kompetanse.

Barnehagelærere må være klar over at barnehagen er en viktig arena for barns utvikling av sosiale ferdigheter og være bevisste betydningen av å lære barn sosiale spilleregler. Sælen (2016) trekker fram blant annet turtaking og evne til å vise empati som sentrale spilleregler. Ogden (2015) presiserer at sosiale ferdigheter er viktige byggesteiner i sosial kompetanse som må læres, blant annet gjennom å observere andre og gjennom å få tilbakemeldinger fra andre, som også kan forstås som å speile seg og sine handlinger i andre. «Sosiale ferdigheter forutsetter gode språkferdigheter, men kroppsspråket er også viktig, så som kompetent bruk av øyekontakt, ansiktsuttrykk og bevegelse. Ferdigheter handler også om hvordan en regulerer nærhet til andre, bruker pauser eller venter på tur.» (ibid., s. 243). Det er viktig å poengtere at selv om et barn har utviklet gode sosiale ferdigheter, trenger det motivasjon til å bruke ferdighetene. Gresham og Elliott 1990, i Ogden (2015, s. 244-248) deler ferdighetsdimensjonene i fem deler. Den første dimensjonen er empati, som handler om å kunne se ting fra andres perspektiv, sette seg inn i hvordan de har det og vise respekt og omtanke for andres følelser og meninger. Den andre dimensjonen er ansvarlighet, som handler om å ha evne til å holde avtaler og være til å stole på, samt ha respekt for eiendeler. Den tredje dimensjonen er samarbeid, som omhandler individets evne til å dele med andre, hjelpe andre og følge regler og beskjeder som blir gitt. Den fjerde dimensjonen er selvkontroll, som handler om å kunne regulere sine emosjoner og følelser under tankemessig

kontroll. Med det menes at man er i stand til å kontrollere seg selv når man utsettes for fristelser eller urettferdighet. Under selvkontroll ligger også det man kaller impulskontroll, som vil si at man klarer å utsette behovstilfredsstillelse. Den femte og siste dimensjonen omhandler selvhevdelse. Med selvhevdelse menes blant annet barnets evne til å motstå gruppepress, fremstille seg selv positivt, og hevde egne meninger på en positiv og tydelig måte. Det vil si at man evner å uttrykke egne behov og rettigheter uten å krenke eller såre andre (ibid.)

Barn med innagerende atferd er i risikozonen for å gå glipp av viktig sosial læring, nettopp fordi de ofte kan ha vansker med å etablere vennskap eller ikke tør eller vet hvordan de skal ta kontakt med andre (Drugli, 2013). De vil risikere å gå glipp av positive samspillsituasjoner som f.eks. hverdagssituasjoner hvor barna lærer å dele, samarbeide, bry seg, håndtere konflikter og skape leikregler sammen. Dersom et barn ikke får oppleve disse situasjonene eller lærer seg å delta i det sosiale spillet vil det stå i fare for å utvikle sosial angst og depresjon i senere alder (Lund, 2012; Ogden, 2015).

2.4 Voksenrollen

Drugli (2017) sier at den viktigste faktoren for barns trivsel i barnehagen er de voksne, og siden barn oppholder seg store deler av sine første leveår i barnehagen, blir tilknytningen barn-voksen svært viktig for barnets trivsel og utvikling.

Anerkjennelse er et begrep som er mye brukt i arbeidet med barn med innagerende atferd. De innagerende barna er ofte svært selvkritisk, har ofte lav selvfølelse, og er overbeviste om at andre barn og voksne også har liten tiltro til dem. Lund (2012) mener dette kan føre til at disse barna får en unnskikende og usikker atferd, som kan være krevende og frustrerende for de som er rundt barnet. Flaten (2010) trekker frem at barn med innagerende atferd ofte har en frykt og forventning om at andre barn og voksne vurderer dem negativt, noe som påpeker viktigheten av at nettopp disse barna får gode samspillsopplevelser og positive tilbakemeldinger. Dersom andre barn og voksne ser negativt på det barnet som har innagerende atferd, kan det føre til at barnet blir avvist og oversett, som igjen vil føre til lav popularitet blant jevnaldrende. Dette vil bli en ond sirkel for barnet hvor de negative forventningene blir forsterket av at det faktisk blir avvist av andre, som igjen vil føre til negativt samspillsmønster og økt tilbaketrukkethet (Ruud, 2010).

I denne studien ser jeg det hensiktsmessig å trekke inn tilknytningsteorien som er utviklet av Mary Ainsworth og John Bowlby. Ainsworth fant ut gjennom sin karriere at barn var i stand

til å ha ulike tilknytninger til ulike omsorgspersoner, mens Bowlby beskrev hvilken betydning tilknytning har for barns utvikling og hvordan negative opplevelser i tidlig barndom kan ha innvirkning for barnet senere i livet. Ainsworth og Bowlby utviklet sammen den mye omtalte tilknytningsteorien:

«Tilknytningsteorien anses i dag å være den viktigste psykologiske teorien når det gjelder hvordan både barn og voksne forholder seg til nærhet, beskyttelse og omsorg på den ene siden og selvstendighet, oppdagelsesglede og vekt på egen styrke og evne på den andre siden.»
(Broberg & Hagström, 2016, s. 35)

Tilknytning handler om at noe mindre henger sammen med og er avhengig av noe større. Dette kan f.eks. være et barn som henger sammen med og er avhengig av en omsorgsperson, som i de fleste tilfeller er foreldrene sine, men kan også være en ansatt i barnehagen. I følge Drugli (2012) handler tilknytning om sterke emosjonelle bånd mellom personer. Tilknytning oppstår allerede ved fødselen av der det nyfødte barnet forsøker å aktivere såkalt tilknytningsatferd hos moren sin, fordi det er avhengig av at det blir tatt vare på for å kunne overleve. Broberg og Hagström (2016) sier at videre handler tilknytning om omsorgspersonens vilje og evne til å oppdage og tilfredsstille barnets behov for trygghet, trøst og beskyttelse i utsatte situasjoner. Man kan skille mellom flere typer tilknytning. I denne studien har jeg valgt å skille mellom trygg og utrygg tilknytning som omtales i Størksen & Thorsen (2011). De hevder at dersom barnet opplever at omsorgspersonene responderer på dets behov og ytringer, og at de er til stede og støtter, trøster og beskytter barnet dersom det har behov, vil barnet utvikle en trygg tilknytning til de omsorgspersonene. En utrygg tilknytning vil oppstå dersom barnet opplever at den voksne kun av og til responderer på dets behov og ytringer og barnet opplever en usikkerhet til om den voksne vil trøste og støtte det dersom det har behov (ibid.). Oppsummert kan man si at tilknytning handler om det å være tilknyttet en annen person og kvaliteten på den bestemte relasjonen.

Sammen med en forståelse av begrepet tilknytning ser jeg det hensiktsmessig å trekke inn «Circle Of Security» også kalt *trygghets sirkelen*. Brandtzæg (2013) omtaler det som en tilknytningsmodell som handler om å se barnet innenfra og forstå følelsene hos barnet, hvor barnet beveger seg mellom tilknytning og utforsking. I øvre halvdel av sirkelen handler det om at barnet trenger rom og tid for å selvstendig kunne utforske og mestre ulike utfordringer, mot at det nede i sirkelen trenger trøst eller støtte fordi det f.eks. er lei seg, redd, usikker eller har vondt. Ved at barnet vet at det alltid har en trygg omsorgsperson som står klar til å ta imot det dersom det skulle trenge det, blir det mer selvstendig og utforskertrangen øker. Lund

(2012) presiserer at tilknytning på ingen måte er det samme som å være avhengig, nettopp fordi barn med trygg tilknytning er opptatte av og trygge nok til å utforske omgivelsene rundt. Dette henger sammen med det Brandtzæg (2013) sier om at det vil være problematisk for et barn å utforske og lære dersom det kjenner på utrygghet eller en uvisshet om det har en trygg havn å komme tilbake til. Dette understreker hvor viktig det er for barnet å ha en trygg voksen i barnehagen. Kvaliteten på relasjonen mellom barnet og den voksne er avgjørende for barnets trygghet, selvfølelse og motivasjon til å mestre i hverdagen. Med mestring i barnehagehverdagen mener jeg mestring i lek, relasjonsbygging, emosjonsregulering, rutinesituasjoner som måltider og påkledning, overgangssituasjoner og det å få oppleve og bli sett og anerkjent av de rundt seg. Vedeler (2007) sier at å mestre noe kan sees på som at man lykkes med eller håndterer noe man har jobbet for.

Det er allikevel ikke nok for barnet å kun være sammen med den trygge voksne. Barn trenger å være i samspill med andre barn, og etablering av vennskap har stor betydning for barnets læring og utvikling. Lund (2012) sier at her har de voksne et klart ansvar for å legge til rette for gode samspills- og mestringssituasjoner, spesielt for de barna som viser innagerende atferd. Dette bekreftes også av Vedeler (2007) som hevder at godt sosialt samspill med andre er forutsetning for å kunne utvikle sitt potensial fullt ut.

Jeg kjenner det nødvendig å belyse at det ikke alltid er like lett å skape gode relasjoner til alle barn. Som barnehagelærer kan man oppleve at noen barn er enkle å like og skape god relasjon til, mens andre kan fremprovosere irritasjon og frustrasjon og er mer krevende å skape god relasjon til. Brandtzæg (2013) poengterer at det derfor er viktig at den voksne er klar over barnas utfordringer, vite hva de har behov, forsøke å forstå barnet og være bevisste betydningen av å være en trygg voksen. En god relasjon vil være med å styrke barnets selvoppfatning. Et barn med god selvoppfatning er god på selvhevdelse i møte med andre barn og voksne, mens et barn med dårlig selvoppfatning vil føle seg mindreverdige og vise usikkerhet i møte med andre barn og voksne. Gjertsen (2013) forklarer at barnets selvoppfatning styrkes og svekkes i møte med andre, der positive samspillsopplevelser styrker selvoppfatninga og negative fører til det motsatte. Positive samspillsopplevelser vil være med å styrke barnets mestringsforventning. Bandura (1997) også omtalt i Imsen (2005) skiller mellom mestringsforventninger og utfallsforventninger, der mestringsforventninger sier noe om barnets mestringstro i møte med en bestemt situasjon, mens utfallsforventninger sier noe om konsekvensene og resultatene av barnets handlinger og hvorvidt utfallet blir som det forventer. Barnets mestringstro påvirker som tidligere belyst, barnets atferd, innsats og

utholdenhet. Mennesker har en tendens til å unngå situasjoner som de er usikre på, eller vet at de ikke mestrer. Mens de på den andre siden involverer seg mer i aktiviteter som de vet at de kan mestre. Dette viser sammenheng med det Bandura mener om at en sterkere mestringsforventning kan medføre mer aktiv innsats. Jo oftere man opplever mestring, jo større blir mestringsstroen og mestringsforventningene.

2.4.1 Voksne som stillasbyggere

Barn med innagerende atferd har ofte utfordringer med det sosiale samspillet, nettopp fordi de har vansker med kommunikasjon og samhandling. Som sagt tidligere trekker de seg ofte unna i sosiale settinger, og kan derfor ha utfordringer med å danne gode relasjoner til andre.

Bandura (1986) mener at barn lærer av å etterligne og imitere hverandre og av å se på hverandre og de voksne i det sosiale samspillet. Den sosialkognitive teorien blir derfor svært aktuell når det gjelder barn med innagerende atferd, nettopp fordi de ikke i like stor grad som andre deltar i det sosiale samspillet. Det kan føre til mindre sjanser for barn med innagerende atferd til å observere og lære seg de sosiale reglene i samfunnet. Imsen (2010) understreker at det er også mulig at de lærer atferden, men ikke tør, har motivasjon til, eller vet hvordan de skal utøve den.

Vygotsky (i Lyngsnes og Rismark, 2007) hevder at barnet blir både klokere og sterkere gjennom sosialt samspill med andre. Han innførte begrepet «den proksimale utviklingssonen» som er den sonen som ligger mellom grensen for hva barnet mestrer alene og sammen med kompetente andre. Bruner innførte i tråd med dette begrepet støttende stillas. Innenfor den proksimale utviklingssonen fungerer den kompetente andre som et støttende stillas i barnets utvikling (Lyngsnes & Rismark, 2007). Som barnehagelærer har man muligheten til å være den trygge voksne for enkeltbarnet, og man vil da kunne fungere som et støttende stillas som motiverer og veileder barnet til videre utvikling og økt mestringsforventning.

2.5 Tidligere forskning på innagerende atferd

Når det gjelder inn- og utagerende atferd i barnehagen er det ingen tvil om at det er forsket mest på utagerende atferd. Et googlesøk den 31.10.20 viser 3770 treff på innagerende atferd i barnehage og 36000 treff på utagerende atferd i barnehage, dette viser en tydelig skjevfordeling av forskning på feltet. Det er gjort relativt lite forskning på innagerende atferd i barnehagen nasjonalt, og en inspirasjonskilde på dette området er Ingrid Lund. Hun har med utgangspunkt i sin egen masterstudie skrevet boken «Hun sitter jo bare der» og setter søkelys på innagerende atferd hos barn og unge og forståelsen av det. Videre har hun skrevet boken «Det stille atferdsproblemet» som er ei bok som bygger på hennes doktorgradsavhandling.

Boka setter søkelys på innagerende atferd i barnehage og skole. For min studie er derfor Ingrid Lund og hennes studier en viktig teoretisk ramme.

Internasjonalt får man opp langt flere søk. Et googlesøk den 31.10.20 viser 8 220 000 treff på withdrawal behaviour in kindergarten. Det brukes også flere begreper enn withdrawal, noen eksempler er shyness, internalizing behaviour, social anxiety. Svært mye av internasjonal forskning på feltet er knyttet til skolebarn, lærere i skolen, klasse miljø og skolesystem, noe som gjør det utfordrende å knytte det til mitt prosjekt som omhandler innagerende atferd i barnehagen. Selv om forskninga ikke kan knyttes direkte til studien er den høyest aktuell for meg, da kunnskap om innagerende atferdsvansker hos eldre barn kan være med å forsvare og argumentere for hvorfor det er så viktig å ta barn med innagerende atferd i barnehagen på alvor og hjelpe dem tidligst mulig. Forskninga viser konsekvenser av mangel på hjelp i tidlig alder.

Selv om det tilsynelatende finnes lite forskning på innagerende atferd i barnehagen sier Nordahl et al. (2005) at andelen barn med innagerende atferd er omtrent like stor som andelen barn med utagerende atferd i skolealder. De sier videre at grunnen til at det er mer forskning og søkelys på utagerende atferd kan være at den er mest synlig for det blotte øyet og at utagerende atferd kan være til fare for andre og blir derfor tatt mer på alvor.

Det er forsket på om utfordringene med innagerende atferd kan sees ulikt på for gutter og jenter. En studie av Coplan & Weeks (2009) viser at innagerende atferd er like utbredt hos gutter som hos jenter, og at sosial tilbaketrekking i form av sjenanse er mer problematisk for gutter enn jenter i barnealder. Mange av guttene i studien beskrev sine atferdsvansker som mistro til egen sosial kompetanse, lavere selvtillit og frykt for å bli mislikt av andre, mens jentene normaliserte atferden. Likheten mellom kjønn kan sees i sammenheng med det Lund (2012) skriver om at man ikke ser noen klare tendenser i forhold til kjønn før i 12-årsalderen. Fra barna er 12 år viser det seg at andelen jenter øker betraktelig. For min del er dette overraskende da jeg som barnehagelærer kun har opplevd denne atferden hos jenter. Kanskje det kommer av at jeg tidligere ikke har forventet at gutter også kan ha innagerende atferd, og derfor ikke oppdaget det?

Studier gjort av Parker og Asher (1993); Rubin, Wojslawowicz, Rose-Krasnor, Booth-LaForce og Burgess (2006) viser at barn med innagerende atferd generelt har dårligere kvalitet på vennskapene, og at de beste vennskapene mellom barn med innagerende atferd er kvalitativt dårligere enn de beste vennskapene hos barn som ikke har innagerende atferd.

Barna i studien rapporterte at de så på vennskapene til barna med innagerende atferd som relativt lave i underholdningsgrad. Parker og Asher (1993) og Rubin et al. (2006) sier videre at dersom barnas sjenanse og tilbaketrukkethet også er grunnlaget for samspillet i vennskapene kan den lave forholdskvaliteten forklares med at det vil være vanskelig å ha det gøy sammen med en som gir få ideer, lite hjelp og veiledning og en mindre mengde følelsesmessig og sosial støtte. Dette viser en av flere konsekvenser innagerende atferd kan ha for et barn, og er med på å underbygge betydningen av å ta utfordringene på alvor for å kunne hjelpe barnet tidligst mulig. Dersom barn med betydelig innagerende atferd ikke får hjelp i tidlig alder vil det kunne ha fatale konsekvenser senere i livet. Det bekreftes i studier gjort av Goodwin et al. (2004) som hevder at alvorlig innagerende atferd i tidlig barndom er en stor risikofaktor for senere utvikling av internaliseringsforstyrrelser. Det kan igjen sees i sammenheng med forskning som viser at barn med innagerende atferd oftere viser tegn til engstelighet og har lavere selvpoppfatning, noe som igjen går ut over deres evne til å ta kontakt med andre. R. J. Coplan et al. (2008); Strauss et al. (1986) hevder at barn som sjelden kommuniserer med jevnaldrende, er mindre godt likt av jevnaldrende, har dårligere selvpoppfatning og er mer engstelig og deprimerte. Dette viser betydningen av samspill med andre, noe som skrevet ovenfor kan være utfordrende for barn med innagerende atferd. Dette kan også sees i sammenheng med de sosiokulturelle og sosialkognitive læringsteoriene som hevder at utvikling skjer i en sosial kontekst. Hvilke følger kan det få for barnet dersom man ikke oppdager at det har slike utfordringer?

Roorda, Koomen, Thijs og Oort (2013) har gjennom sin studie funnet ut at pedagogers fremtoning og væremåte har stor betydning for barns evne og lyst til å ta initiativ i samspill med andre. Studien viser viktigheten av å la barnet få muligheten til å delta ved å bli invitert inn i samspill uten å måtte stå i sentrum, altså det å faktisk forvente noe fra barnet. Videre påpekes det at gjennom å være mindre dominant og mer vennlig er det større sjanse for at barn med innagerende atferd tørr og ønsker og ta initiativ. Oppsummert viser de til betydningen av at miljøet er tilpasset til at hvert enkelt barn er ulike, slik at man kan fremheve alle barns kvaliteter ut fra deres forutsetninger. Dette kan sees i sammenheng med det å være et støttende stillas for barnet – verdigheten av å være den kompetente andre som veileder og motiverer barnet til videre utvikling og økt mestringsforventning.

3. METODE

I dette kapitlet vil jeg presentere studiens metodiske tilnærming. Jeg vil gjøre rede for forskningsmetode og intervju situasjon, studiens tilnærming, min forforståelse og utvalg av informanter. Deretter vil jeg beskrive studiens reliabilitet, validitet og overførbarhet, før jeg til slutt gjør rede for studiens forskningsetikk.

3.1 Kvalitativ forskningsmetode

Det å bruke en metode betyr å følge en bestemt vei mot et mål, og kommer av det greske ordet *methodos* (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016). Systematikk, grundighet og åpenhet er de viktigste kjennetegnene ved empirisk forskning. Valg av metode skal hjelpe oss med å undersøke om hvor vidt våre antakelser stemmer overens med virkeligheten eller ikke (ibid.).

I kvalitativ metode handler det om å forholde seg til data som tekst, lyd og bilde, hvor man fortolker disse for å få frem meningsinnholdet. Det er særlig hensiktsmessig å bruke kvalitativ metode dersom man studerer fenomener det ikke er forsket mye på eller studerer fenomener man ønsker å få en fyldigere forståelse av (Johannessen et al., 2016).

All form for samfunnsforskning består i å studere folks virkelighet, noe som er kompleks da den består av en uendelighet av ting, folk, samhandlinger, erfaringer, opplevelser, refleksjoner og fortolkninger (Johannessen et al., 2016). Problemstillingen i studien er: «*Hva er barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen?*». Slik problemstillingen er formulert er jeg ikke ute etter en fasit eller å bekrefte eller avkrefte en påstand. Jeg er ute etter 3 barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt valgt tema, noe som er sentralt for kvalitativ forskningsmetode (Dalen, 2011), og ønsker å besvare problemstilling ut fra informantenes svar i kombinasjon med teori og tidligere forskning.

Ifølge Brinkmann og Tanggaard (2012) forplikter den kvalitative forskningen seg til den menneskelige verden av mening og verdi, og man interesserer seg for menneskers egne perspektiver og beskrivelser av denne verden. Siden formålet med studien blant annet er økt kunnskap både hos meg selv og andre er det særlig hensiktsmessig for meg å bruke kvalitativ metode, nettopp fordi jeg ønsker å få en fyldigere forståelse av problematikken (Johannessen et al., 2016).

3.2 Fenomenologisk tilnærming

Som kvalitativt design betyr en fenomenologisk tilnærming at man utforsker og beskriver mennesker og deres erfaringer med og forståelse av et fenomen (Johannessen et al., 2016). Man forsøker altså gjennom informantens perspektiv, å søke og forstå et sosialt fenomen. Handlingene og ytringene hos mennesket må ifølge fenomenologien sees i sammenheng med den konteksten mennesket befinner seg i (ibid.).

Hvis man ser på min problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål vil man forstå at det her er flere deler som må sees i sammenheng for å kunne skape helhetlig forståelse av fenomenet som undersøkes. Studiens empiri har jeg fått gjennom intervju av tre barnehagelærere, hvor jeg stilte spørsmål ut fra en semistrukturert intervjuguide som er delt inn etter forskningsspørsmålenes tema. Selv om problemstillingen og forskningsspørsmålene er delt i flere ulike deler er det viktig at jeg i analysedelen fortolker hver enkelt del og setter dette sammen til en helhet, dette for å få en dypere forståelse av fenomenet som undersøkes. Min forståelse og fortolkning har utgangspunkt i mine informanternes opplevelser, erfaringer og refleksjoner – deres hverdagsvirkelighet. Mye av studien vil kunne være overførbart og nyttig for andre, men det vil ikke være representativt for en hel populasjon. Dette på grunn av at med få informanter, som i mitt prosjekt, vil prosjektets resultat kun vise realitetene hos de informantene jeg intervjuer, og ikke realiteten hos alle som jobber med barn med innagerende atferd (Johannessen et al., 2016). Slik jeg ser det har denne studien en fenomenologisk tilnærming.

3.3 Forforståelse

Alle møter samfunnet og verden vi deltar i med forforståelse i større eller mindre grad. Vi innehar erfaringer, kunnskaper og meninger om det som skjer rundt oss. All forskning stammer fra utforskertrang og nysgjerrighet for ulike tema eller problemstillinger i samfunnet vi lever i. Det er viktig at man som forsker er klar over dette, da det kan ha betydning for prosjektets gjennomføring og resultat (Johannessen et al., 2016).

Temaet for min studie er valgt ut fra mine interesser, kunnskaper og refleksjoner rundt temaet, og jeg har en forforståelse på grunn av min utdanningsbakgrunn som barnehagelærer med videreutdanning i spesialpedagogikk. Etter flere år i barnehage som både barnehagelærer, pedagogisk leder og nestleder har jeg kjennskap til barnehagen som organisasjon og virksomhet. Jeg har også selv opplevd å ha barn i barnegruppa som har trukket seg tilbake, som har vært vanskelig å inkludere i lek og daglige aktiviteter og som har vært utfordrende å

bygge en god relasjon til. Alle mine erfaringer og kunnskaper preget mine oppfatninger og forventninger i intervjuene. Det var viktig for meg å være bevisst egen forforståelse og legge bort egne meninger og tanker omkring innagerende atferd før jeg gikk i gang med intervjuene, slik at jeg ikke påvirket informantenes svar på noen måte.

Bevisstheten rundt dette er også viktig når man jobber med analysedelen hvor man skal velge ut data man ønsker å bruke i drøftingsdelen, da jeg er klar over at datautvalget kan bli påvirket av mine forhåndsoppfatninger (Johannessen et al., 2016).

3.4 Utvalg og informanter

Når man planlegger å gjennomføre en forskning, handler det også om å finne relevante informanter til studien. I min studie har jeg krav om at informantene skal ha godkjent barnehagelærerutdanning og må jobbe i barnehage ved intervjuets gjennomføringsdato. Jeg valgte å gå for en strategisk utvelgelse hvor jeg valgte barnehagelærere jeg hadde kjennskap til og som jeg visste hadde opplevelser og erfaringer med innagerende atferd hos barn. Strategisk utvelgelse vil si at den som forsker bestemmer seg for en målgruppe som er passende for å få samlet relevant og nok data for å kunne besvare problemstillingen, for så å velge ut informanter som skal delta (Johannessen et al., 2016). Jeg tok kontakt med informantene pr. telefon og informerte om studien og spurte om de var interesserte i å delta i studien og bli intervjuet av meg. Alle informantene takket ja til å delta og jeg leverte informert samtykke til informantene personlig i forkant av intervjuene. Intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidsplass på kveldstid etter deres ønske.

Informantene i studiet er hentet fra ei storbarnsavdeling i tre forskjellige barnehager. Informant 1 er utdannet barnehagelærer med 60 studiepoeng i spesialpedagogikk og har jobbet i barnehage siden 2013. Informant 2 er utdannet førskolelærer med 1. avdelings spesialpedagogikk og har jobbet i barnehage siden 2003. Informant 3 er utdannet barnehagelærer med master i tilpasset opplæring med fordypning i spesialpedagogikk, og har jobbet i barnehage siden 2017. Alle tre informantene har vært, eller jobber som pedagogisk leder ved intervjuenes gjennomføringsdato.

3.5 Semistrukturert intervju

Intervju er ifølge Johannessen et al. (2016) den mest brukte metoden for å samle inn kvalitative data på, og egner seg godt for å fremheve menneskers erfaringer og oppfatninger. De sier videre at intervju er en fleksibel metode som gjør det mulig å innhente fyldige og detaljerte beskrivelser, noe som passer godt med min problemstilling og mitt formål med

prosjektet. Det kvalitative intervjuet kan være mer eller mindre strukturert. Johannessen et al. (2016, s. 146) sier følgende som semistrukturerte intervju: «Et semistrukturert eller delvis strukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan variere. Intervjuren beveger seg frem og tilbake.».

I min studie utarbeidet jeg en semistrukturert intervjuguide (se vedlegg 3) som fungerte som en liste over temaer og spørsmål som ble gjennomgått i intervjuene. Intervjuene jeg gjennomførte hadde en varighet på omtrent 1 time og ble tatt opp på lydopptak og lagret på nettskjema fortløpende etter hvert intervju. Som intervjuer er det viktig å vise respekt og interesse for det informantene forteller. Jeg forsøkte å vise dette ved å nikke og si «ja» og «mhm» underveis, uten at det skulle påvirke det informantene hadde tenkt å si. Dersom jeg var usikker på hva informantene mente stilte jeg oppfølgingsspørsmål for å få informantene til å konkretisere uttalelsen eller fortelle mer. Dersom informantene ble stille lot jeg det vente litt før jeg spurte opp eller stilte nytt spørsmål, dette for å la informantene reflektere over svaret og ta ei vurdering på om de hadde mer å tilføye.

Jeg valgte bevisst og ikke ta notater under intervjuene, dette for å slippe og konsentrere meg om å skrive, men heller ha full oppmerksomhet mot informanten og dens uttalelser, kroppsspråk og mimikk. I etterkant noterte jeg ned egne tanker rundt intervjuene, og det ble til sammen 3 sider. I Dalen (2008) omtales slike refleksjoner for memos, og er en viktig del av intervjuanalysen. Etter at alle intervjuene var transkribert satt jeg igjen med 27 sider datamateriale, inkludert 3 sider med egne refleksjoner rundt intervjuene.

Alle tre intervjuene gikk veldig greit, og det var god kvalitet på lydopptakene. Det var en avslappet atmosfære i intervjusituasjon og jeg opplevde informantene som både trygge og interesserte. Jeg hadde på forhånd reflektert over maktforholdet mellom forsker og intervjuer og har en opplevelse av at dette gikk fint. Jeg var bevisst valget av begreper, for å unngå å gjøre informantene usikre. Jeg avsluttet alle intervjuene med å spørre informantene om de hadde noe mer å tilføye og hvordan de opplevde det å bli intervjuet av meg. Informantene ga tilbakemelding på at de opplevde intervjuet som positivt og engasjerende, og at de gledet seg til å lese studien når den er ferdig.

3.6 Analyse av datamateriale

Dataanalyse har ifølge Johannessen et al., (2016, s. 161) to hensikter. Den ene er å organisere data i kategorier, som i hovedsak handler om datareduksjon og organisering av innhold som grunnlag for analyse uten å miste viktig informasjon i datamaterialet. Den andre hensikten er

å analysere og tolke. Forskeren tolker og utvikler perspektiver på aspektene ved datamaterialet, og ønsker å identifisere kategorier og mønstre i datamaterialet som kan fortelles gjennom en form for rapportering. Å transkribere betyr å skifte fra en form til en annen, og i denne studien er datamaterialet transkribert fra talespråk til skriftspråk (Johannessen et al. 2016). Ved å transkribere datamaterialet blir det bedre egnet for analyse.

Datamaterialet fra intervjuene i denne studien ble transkribert dagen etter hvert intervju, dette for at reaksjoner og kroppsspråk skulle sitte friskt i minnet under transkriberingen, som igjen gjorde det lettere å tilføye dette dersom det ikke ble lagt merke til i lydopptaket.

Refleksjonsnotatene var også til god hjelp i arbeidet med transkriberingen og analysen.

Underveis i transkriberingen noterte jeg alle pauser og uttrykk som kunne ha betydning for innholdet i det transkriberte datamaterialet. Når alle intervjuene var transkribert satt jeg igjen med en mengde uorganisert tekst og jeg ble nødt til å kategorisere datamaterialet. Ved å dele datamaterialet inn i kategorier får forskeren mulighet til å kunne avdekke liknende utsagn, mønstre, sammenhenger og fellestrekk eller forskjeller (Johannessen et al. 2016).

Johannessen et al., (2016, s. 172) skiller mellom induktiv og deduktiv koding. De beskriver at enten så kan kategorier bestemmes ut fra datamaterialet i form av temaer som behandles der, dette kalles induktive koder. Eller så kan kategoriene bestemmes ut fra problemstilling, hypoteser eller nøkkelbegreper, som kalles deduktiv koding. I denne studien har jeg benyttet meg av deduktiv koding og delt datamaterialet inn etter forhåndsbestemte kategorier som har blitt valgt ut fra forskningsspørsmål og teori i studien. I en samfunnsvitenskapelig studie er målet å integrere empiri med forskning, og i denne studien gjøres dette ved å undersøke om empirien støtter teorien eller ikke, studien har derfor en deduktiv tilnærming.

3.7 Studiens kvalitet

Validitet

Validitet i kvalitativ forskning dreier seg ifølge Johannessen et al. (2016) om i hvilken grad forskerens fremgangsmåte og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten slik informantene opplever den. Forskeren søker etter å finne indre sammenhenger i datamaterialet gjennom tolkning av den ferdige transkripsjonen.

Tolkningsprosessen gir forskeren en bedre forståelse for temaet som studeres, der utgangspunktet er hva informantene har uttrykt som egne opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt temaene i intervjuet. Dalen (2011) påpeker at den senere fortolkningen er avhengig av valide, rike og fyldige beskrivelser fra informantene.

I min studie har jeg valgt å bruke kun intervju. For å øke sannsynligheten for et troverdig resultat kunne jeg tatt i bruk triangulering eller vedvarende observasjon som undersøkelsesmetode. En vedvarende observasjon handler om at man setter av nok tid til å ta et dypdykk i et tema man ønsker å studere, slik at man enklere kan trekke ut den empirien som er relevant for forskningen. Triangulering handler om at forskeren kombinerer flere teknikker, som for eksempel både observasjon og intervju, som gir et enda bedre innblikk i det man studerer (Lincoln & Guba, 1985). Grunnen til at jeg har valgt kun intervju er at det ville blitt for tidkrevende og omfattende å ta i bruk andre metoder i tillegg.

For å øke studiens troverdighet har jeg redegjort for min førforståelse, slik at den som leser studien lettere kan forstå hvordan jeg som forsker kan ha påvirket innholdet. Underveis i intervjuene stilte jeg spørsmål som f.eks.: «Har jeg forstått deg riktig hvis ...?» og «Du mener altså at ...?», dette for å forsikre meg om at jeg som forsker har forstått informantene riktig.

Reliabilitet

Johannessen et al. (2016) beskriver at reliabilitet omhandler hvilken data som brukes, hvordan dataene er samlet inn og hvordan forskeren bearbeider datamaterialet. Videre henger det sammen med hvor pålitelig datamaterialet er. I intervjuene la jeg opp til en åpen dialog med informantene hvor de fikk fortelle om sine opplevelser, erfaringer og refleksjoner. Av og til stilte jeg oppfølgingsspørsmål som gjorde at informantene fikk reflektere der og da. Dersom man setter for sterke rammer for hva informantene skal eller får lov til å snakke om, vil det påvirke studiens gyldighet.

For å øke studiens pålitelighet har jeg gjennom hele studien forsøkt å beskrive og begrunne alle valg jeg har tatt. Vedlegg som informert samtykke, godkjenning fra NSD og intervjuguide er lagt ved for å bidra til å gjøre prosessen transparent.

Overførbarhet

Overførbarhet dreier seg om hvorvidt beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer i en bestemt studie kan være nyttige på andre områder enn det som studeres. Johannessen et al. (2016) trekker frem at fortolkningene i den kvalitative studien er grunnlaget for overførbarheten. I min studie består utvalget av tre barnehagelærere, og deres opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt temaet er det jeg ønsker å forske på. Det vil bli opp til den eller de som leser studien å avgjøre om resultatene er relevant for dem eller ei. Det er også viktig å påpeke at med få informanter, som i mitt prosjekt, vil prosjektets resultat som sagt

tidligere, kun vise realitetene hos de informantene jeg intervjuer, og ikke realiteten hos alle som jobber med barn med innagerende atferd. Resultatene vil likevel være overførbare til mange som jobber med barn og som står i samme situasjon som informantene i prosjektet, dersom tolkningene av fenomenet er gjenkjennbart for leserne (Thagaard, 2009).

Beskrivelsene informantene kommer med kan gi nyttig kunnskap gjennom at de beskriver hvordan de opplever, erfarer og reflekterer over barn med innagerende atferd i barnehagen, da i hovedsak pekt mot hvordan atferden uttrykkes og oppdages, hvem de samarbeider med og hvilken betydning en som voksen kan ha for barnets trivsel og utvikling.

3.8 Forskningsetikk

Etiske overveielser

Når man skal gjennomføre en studie foreligger det etiske retningslinjer og prinsipper man er nødt til å forholde seg til (Johannessen et al. 2016). Etikk omhandler prinsipper, regler og retningslinjer som avgjør om handlingene man gjør er riktige eller gale. I min studie hvor jeg samler inn data fra mennesker, har jeg møtt på flere etiske problemstillinger. Da jeg har et strategisk utvalg, det vil si at jeg har valgt ut mine informanter selv, vil det nødvendigvis være noen jeg har kjennskap til fra før, noe som kan påvirke informantenes anonymitet. Jeg har også krav om at informantene skal ha godkjent barnehagelærerutdanning og arbeide i barnehage per dags dato. På tross av dette har jeg vurdert det slik at selv mine nærmeste ikke vil ha mulighet til å gjenkjenne informantene, da de ikke vet hvilke barnehager det gjelder og heller ikke hvilken kommune, informantene er med andre ord sikret konfidensialitet og anonymitet.

Når det gjelder barnas anonymitet sørget jeg for at den ble opprettholdt ved å på forhånd av intervjuene bevisstgjøre informantene på hvordan de ordlegger seg å påpeke deres taushetsplikt, slik at det ikke ble nevnt navn, alder, etnisitet eller andre egenskaper eller opplysninger som kan være med å identifisere barna det er snakk om. De aller fleste spørsmålene i intervjuguiden er generelle spørsmål knyttet til problematikken, kun noen få spørsmål går på praktiske eksempler fra barnehagehverdagen. Informantene fikk også beskjed om å bruke fiktive navn på barn og voksne dersom de ønsket å komme med eksempler hvor man må bruke navn.

En annen etisk problemstilling jeg har tenkt på er om det er noen mulighet for at jeg kan sette merkelapper på barn, ved at jeg gjør informantene oppmerksom på denne typen atferd. Jeg forsøkte å være svært tydelig på å skille mellom innagerende atferd og introvert atferd, hvor

vidt det er en forskjell på om det utgjør et atferdsproblem for barnet eller om det er et barn som utvikler seg godt og trives med å være i bakgrunnen. Dette er noe jeg tydeliggjorde i forkant av intervjuene, slik at informantene visste hvilken type atferd jeg var ute etter å høre om.

Behandling av informantenes personopplysninger

I min studie har jeg valgt å belyse temaet innagerende atferd i barnehagen gjennom tre barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner rundt temaet. På bakgrunn av at jeg har en åpen problemstilling og et anonymt utvalg informanter vil muligheten for å identifisere informantene være svært liten. Jeg har bevisst valgt å ta kontakt med informantene personlig for å forsøke og begrense behovet for personopplysninger som for eksempel mailadresser.

For informantene innebar deltakelse i min studie å bli intervjuet av meg i omtrent 60 minutter, hvor informanten fikk fortelle om sine opplevelser, erfaringer og refleksjoner omkring temaet. Intervjuene ble tatt opp på lydopptak og lagret på nettskjema.no som er sikret med id-porten. Datamaterialet ble slettet når det var transkribert og anonymisert. Informantene kan når som helst velge og trekke seg fra prosjektet uten å måtte oppgi grunn. I et slikt tilfelle vil alle lagrede data bli slettet umiddelbart. For å kunne delta i prosjektet var informantene nødt til å underskrive et skriftlig informert samtykke. Samtykkeskjema ble oppbevart innelåst adskilt fra andre data, og senere makulert ved prosjektets slutt.

Som sagt tidligere bevisstgjorde jeg informantene på forhånd av intervjuene hvordan de skulle ordlegge seg og påpekte deres taushetsplikt, slik at det ikke ble nevnt navn, alder, etnisitet eller andre egenskaper eller opplysninger som kunne vært med å identifisere barna eller andre personer det ble snakk om.

Når data fra intervjuene skulle transkriberes var jeg nøye på å anonymisere mine informanter og opplysningene de har gitt. Jeg har valgt å omtale informantene som informant 1, 2 og 3, og fjernet alle ytringer eller egenskaper som kunne vært med å identifisere informantene, deriblant har jeg valgt å skrive alle sitater på bokmål. Prosjektet er meldt til NSD og ble godkjent den 17.12.2020. Dette gjorde på bakgrunn av at jeg i min studie skulle innhente personopplysninger som telefonnummer, underskrift på samtykkeskjema og stemme på lydopptak fra informantene. Godkjennelse fra NSD ligger vedlagt.

4. PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for funnene som ble gjort i studien. Informantenes erfaringer, opplevelser og refleksjoner rundt temaet skal drøftes i lys av teori og forskning som er presentert i kapittel to. Resultatene vil bli lagt frem i kategoriene; *Forståelse av innagerende atferd hos barn, Å samarbeide om barn med innagerende atferd og Å reflektere over egen rolle i møte med barn med innagerende atferd*. Funnene presenteres deskriptivt, det vil si at informantenes opplevelser, erfaringer og refleksjoner blir presentert og drøftet samtidig. Temaene skal være med å belyse funnenes svar på problemstillingen for studien.

Informantene blir presentert som informant 1, 2 og 3. Flere av sitatene som legges frem er redigert for å få en bedre tekstflyt. Med det menes at ord som hmm, daa, liksom og att, som ikke har betydning for innholdet, har blitt fjernet fra sitatene. Alle sitatene blir skrevet på bokmål med kursiv tekst.

4.1 Forståelse av innagerende atferd hos barn

Alle informantene mente at innagerende atferd handlet om de barna som trekker seg unna og krever seg mindre enn andre barn. Informantene var også enige om at atferden kunne forverres eller bedres i ulike situasjoner, og at voksenrollen hadde stor betydning for disse barnas trivsel og mestring i hverdagen. Beskrivelsene informantene ga, er i tråd med teorien og definisjonene i kapittel to.

Informantene brukte begreper som stille, forsiktig, beskjeden, sårbar, trist, tilbaketrukket, sjenert og utrygg i sine beskrivelser av barna med innagerende atferd.

«Innagerende atferd, ja da tenker jeg på de stille, forsiktige barna som ikke krever noe særlig og er mye for seg selv. Når jeg sier alle skal reise seg i samlinga, så er det det barnet som sitter igjen på gulvet, så spør jeg «skal du ikke være med du?» men det bare rister på hodet.» I2

De kan være så forskjellige, noen kan være veldig sjenerte, lite utadvendte i det sosiale med andre, og holder sine følelser og tanker for seg selv, mens andre kan være til en viss grad utadvendte, men kan holde følelsesuttrykk og tanker inne i seg selv om, også kan de også bli veldig skuffet over seg selv for ting de ikke mestrer, lar ting gå utover seg selv istedenfor. De barna som har mye tanker om hva de ikke kan, og tenker mye mindre positivt om seg selv. Kan fort bli en ond sirkel om man ikke tør å mestre.» I3

Dette samsvarer med studiene jeg har referert til i kapittel to, som fremhever at kjennetegn på innagerende atferd hos barn kan være tilbaketrekking, usikkerhet, angst, tristhet, depresjon, nervøsitet, bekymring, avvisning, sjenanse og sårbarhet (Flaten, 2010; Gjertsen, 2013; Lund, 2012; Ogden, 2015). Informant 3 trekker frem at barn med innagerende atferd kan holde sine følelser og tanker for seg selv, og at de kan bli svært skuffet over seg selv dersom de ikke oppnår mestring, som igjen kan føre til at de tenker mindre positivt om seg selv. Dette er i tråd med slik Lund (2012) definerer innagerende atferd, hvor hun beskriver fenomenet som en atferd hvor følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. Det informant 3 sier om mestring samsvarer med det Bandura (1997) sier om at mestringstroen og mestringsforventningene blir større jo oftere man opplever mestring, og at mennesker involverer seg i større grad i aktiviteter de vet at de mestrer. På den andre siden vil barn med lav mestringsstro forsøke å unngå situasjoner som de er usikre på, eller vet at de ikke mestrer. Gjentatte mislykkede forsøk på mestring hos barn kan føre til at barnet slutter å ha forventninger til seg selv, som vil få konsekvenser for både utvikling, trivsel og selvfølelse hos barnet.

Informant 2 forteller at det ikke alltid er slik at atferden kommer like godt frem, og at dette avhenger av situasjonen barnet er i, og at det dermed er vanskelig å si om et barn er innagerende eller ikke.

«Det er så vanskelig å si noe om når et barn er innagerende, men mange barn kan ha enkelte trekk av det uten å være innagerende, for det er liksom så bestemt å si at et barn er innagerende. For det kan jo være utagerende også, nesten samtidig. Jeg tror det kan komme av i hvilken situasjon barnet er, om det er sammen med den gode trygge vennen sin, eller om det er sammen med mange andre.» I2

Informant 1 trekker frem at det kan være vanskelig å vite hvilke barn som går under kategorien «innagerende», hvor skillet går for om man er innagerende eller ikke, og om det faktisk utgjør et problem for barnet. Informanten er i tillegg tydelig på å skille mellom introvert og innagerende atferd, noe som samsvarer med mitt fokus i denne studien.

«Litt vanskelig å svare på, men kanskje de barna som ufrivillig blir utenfor i det sosiale. Altså ikke de barna som er introverte og trives for seg selv. Hmm. Ja det er vanskelig å vite hvor skillet går, og om det faktisk er et problem for barnet. Det kan jo være slik at et barn kan være tilbaketrukket og nedstemt i noen situasjoner, men ikke i andre.. Tenker at det kanskje avhenger av tryggheten rundt, som i en trygg voksen

eller som i en god venn. Jeg opplever at barn med innagerende atferd virker gladere og mer tillitsfull i mindre grupper med faste trygge voksne med aktiviteter det er kjent med og liker.» I1

Informant 3 har også tanker rundt når atferden blir et problem for barnet.

«Når barnet er så inaktivt i sosiale situasjoner at det både hemmer det i utvikling av sosiale ferdigheter og språkferdigheter, og når det blir en utfordring som også gir eller kan gi dårlig psykisk helse her og nå eller frem i tid.» I3

Aunaas (2018) poengterer at barn med introvert atferd som har det godt, ofte har god sosial kompetanse og mestrer det sosiale samspillet godt når det kreves, men at de må få ha den alenetiden de ønsker og har behov for, så lenge det ikke går utover deres trivsel og utvikling. Hun sier at det alltid er viktig å undersøke årsaken bak den stille atferden og ikke slå seg til ro med «det går sikkert over» eller «han er bare litt sjenert», uten å ha undersøkt først. Lund (2012) poengterer at det går an å være stille og samtidig ha det godt, men at det er viktig å fange opp de barna som er stille fordi de har det vanskelig. Dette er i tråd med det Flaten (2010) og Ogden (2015) sier om at det kan være vanskelig å skille mellom det å være sjenert og det å ha sosial angst, da man i begge tilfellene vil ha mye av den samme atferden og fysiske kjennetegnene, og at det kan være vanskelig å avgjøre om barnet atferd er et problem for barnet da det er glidende overganger mellom det som kalles vanlige problemer, til plagsomme vansker, til alvorlige psykiske lidelser. Både alder, personlighet og miljø omtales som viktige faktorer som har betydning for barnets atferd. Hos små barn kan det være krevende å skille mellom alderstypiske bekymringer og sosioemosjonelle utfordringer (Ogden, 2015).

Lund (2004; 2012) trekker frem tilbaketrekking, manglende blikkontakt, trist ansiktsuttrykk, bekymring, engstelighet og unngåelsesatferd som beskrivelser av innagerende atferd. Hun sier videre at barnet ikke trenger å ha alle disse symptomene og at symptomene vil variere i alvorlighetsgrad, og at det derfor kan være svært krevende å oppdage vanskene, og enda mer krevende å avgjøre om det er skadelig for barnet eller ei. Informantene uttrykker at dette er noe de reflekterer over og som de opplever som utfordrende.

Informantene viser enighet om at den innagerende atferden ikke vises konstant, og at de opplever den som situasjonspåvirket. Alle informantene trekker frem begrepet «trygg» når de omtaler situasjoner hvor atferden vises i mindre grad eller ikke i det hele tatt. Dette kan

handle om trygghet som i en trygg relasjon til en voksen eller en jevnaldring, som også ble påpekt av alle informantene.

«De kan bli tryggere av å få være med de barna og voksne de har en god relasjon til, som kan gjøre at de tørr å åpne mer opp, enn om de er sammen med barn eller voksne de ikke har god relasjon til.» I3

Moen (2016) viser i sin bok til studier som hevder at relasjon mellom lærer og elev er svært sentral for elevens trygghet og opplevelse av et godt læringsmiljø. Dette kan sees likt på for barnehagelærere, da relasjon mellom barn-voksen, trygghet og læringsmiljø spiller en stor rolle for barnets trivsel og utvikling i barnehagen. Dette bekreftes også av Drugli (2017) som fremhever at en av de viktigste faktorene for barns trivsel i barnehagen er tilknytningen mellom barn-voksen. Sett i sammenheng med «Circle of security» i Brandtzæg (2013) som er omtalt i kapittel to, kan man tenke at en voksen med trygg relasjon til et barn vil kunne fungere som er trygg havn for barnet. Ved at barnet vet at det alltid har en trygg havn å komme tilbake til dersom det skulle trenge det, vil barnets utforskertrang øke og det vil bli mer selvstendig. Dette kan altså være en av årsakene til at informantene opplever at atferden er situasjonspåvirket og at barna viser mindre grad av innagerende atferd dersom det har en trygg voksen eller en god venn sammen med seg.

På den andre siden hadde informantene også både erfaringer og tanker om i hvilke situasjoner den innagerende atferden kommer mer til syne. Informant 2 trakk frem morgensituasjonen på barnehagen som den situasjon hvor atferden ble mest synlig. Alle informantene trakk frem uforutsigbarhet som en mulig faktor for forverring av atferden.

«Jeg opplever at disse barna synes det er vanskelig å komme inn i barnehagen på morgenen. Et likhetstrekk i større eller mindre grad er at det har vært enklere å komme til barnehagen som et dyr, eller som en fantasifigur – og det er selvfølgelig helt greit. Jeg tror det er krevende for disse barna å komme inn i barnehagen på morgenen fordi det er da de skal si ha det til det trygge som er mamma eller pappa, også skal det si hei til en voksen i barnehagen og bli med inn. Det kan være vanskelig å forberede seg på det også, fordi barnet vet jo ikke hvem det er som står i døra og tar imot hver dag, spesielt nå med smittevernregler som gjør at foresatte ikke får bli med inn en gang.» I2

Det er viktig å påpeke at det å ta avskjed med foresatte kan være utfordrende for alle barn, ikke bare de med innagerende atferd. Barn med innagerende atferd kan ofte vise en

unnavikende og usikker atferd, som kommer av at de kan være svært selvkritiske, ofte har lav selvfølelse og er overbeviste om at andre barn og voksne har liten tiltro til dem (Lund, 2012). Dette underbygges av Flaten (2010) som fremhever at barn med innagerende atferd ofte har en frykt og forventning om at andre barn og voksne vurderer dem negativt. Det er ingen tvil om at dette kan gjøre møtet med barnehagen på morgenen vanskelig for barnet, både fordi det skal ta farvel med sine nærmeste omsorgspersoner og bli med inn i barnehagen, men også fordi det er barnet som er i fokus når det kommer til barnehagen. Et barn som har lav selvfølelse og kjenner på en frykt for å ikke være god nok, vil naturligvis synes det er vanskelig å mestre overgangssituasjon mellom hjem/barnehage. Det er forståelig at det da kan være enklere å komme til barnehagen som en fantasifigur, da man slipper å føle seg vurdert som person, men i stedet som den rollen man har inntatt.

Uforutsigbarhet ble trukket frem som mulig faktor for forverring av atferden. Denne uforutsigbarheten oppstår allerede når barnet kommer til barnehagen i uvisshet om hvem som møter det i døra. Rammeplan for barnehagen presiserer at man som barnehagelærer har en plikt i å møte barn slik de er, med dette menes at dersom et barn har en atferd som er utenfor det som er forventet må man kritisk reflektere over hvordan man kan legge til rette for et system eller arbeidsmåte der barnet kan få være seg selv og mestre hverdagen (Kunnskapsdepartementet, 2017). For barn med innagerende atferd handler dette blant annet om forutsigbarhet, og kan skapes gjennom og alltid være i forkant å forberede barnet på hva som skal skje og innarbeide gode rutiner som gjelder gjennom hele barnehagedagen.

Ut fra informantenes beskrivelser av innagerende atferd og uttrykksmåter, så jeg det interessant å spørre om hvilke tanker de hadde omkring årsaken til at noen barn viser denne typen atferd. Informantene trakk frem både arv, miljø og manglende kompetanse som mulige årsaker til atferden. Informant 2 mente at det var en blanding mellom arvede egenskaper og miljø som la forutsetninger for innagerende atferd hos barnet.

«Forsiktige og usikre foreldre kan ofte ha usikre og forsiktige barn ser jeg.» I2

Denne påstanden støttes av det Sæteren (2019) sier om at oppdragerstil er en mulig årsak til innagerende atferd hos barn. Hun viser til forskning som hevder at barn som vokser opp med engstelige voksne, selv kan bli engstelige i ulike situasjoner. Forskninga viser videre til at foresatte som er overbeskyttende og ettergivende, mindre sensitive overfor barnas behov, og som har en mindre trygg relasjon med sine barn, ofte har barn som er stille og tilbaketrukket. På den andre siden viste forskninga til at dersom det er lite støtte og kjærlighet, eller mye

negativitet og dominans i relasjon til barnet, vil det også kunne utvikle innagerende atferd. Informantens opplevelse og fagpersonenes påstander påpeker betydningen en god relasjon og trygg tilknytning mellom barnet og omsorgspersonen har for barnets trivsel og utvikling.

Også informant 1 var opptatt av at man må undersøke hva som er årsaken bak atferden, da det kan være så enkelt som at barnet er sjenert og blyg, men det kan også handle om utrygghet som følge av omsorgssvikt eller andre alvorlige hendelser.

«Hvis et barn opplever utrygghet som vannskjøtsel, omsorgssvikt, vold, overgrep eller andre fæle ting hjemme, vil selvfølgelig miljøet være en stor faktor for barnets atferd. Det kan jo også være så enkelt som at barnet er sjenert eller blyg, som er personlige egenskaper. Uansett er det viktig å forsøke å finne ut årsaken, da det kan være med å avdekke om et barn har det vanskelig.» I1

Hvordan barn reagerer på omsorgssvikt avhenger av hva barnet blir utsatt for og barnets forutsetninger for å håndtere situasjonen. Killén (2004) har gjort studier som viser at det er en sterk sammenheng mellom opplevd omsorgssvikt og utvikling av angst, depresjon og negativ selvpoppfatning, som alle er kjennetegn på innagerende atferd. Sæteren (2019) understreker at konsekvensene av omsorgssvikt er alvorlig og svært belastende for den det gjelder, uavhengig av handling og alvorlighetsgrad på handlingene. Som informanten trekker frem, er det uavhengig av situasjon, viktig å undersøke hva som er årsaken til atferden, slik at man kan avdekke om barnet har det vanskelig.

Alle tre informantene trakk frem sosial kompetanse som mulig årsak til at noen barn har en innagerende atferd. Informant 1 og 3 trakk i tillegg frem språkutvikling som en viktig faktor for mestring av sosialt samspill. Informant 1 beskrev i tillegg konsekvensen det kan ha for et barn dersom det opplever å mislykkes i sosialt samspill.

«Det kan også handle om barn som ikke har leikkoder eller har merkelige leikkoder, slik at de trøbler med leik, og ikke vet hvordan de skal ta kontakt eller leke med andre, eller har laget egne leikkoder slik at andre kanskje ikke passer inn i det barnets leik. Disse barna er gjerne ikke så populære, derfor er det viktig at vi som jobber her viser hvordan man kan starte en leik og leike, for å begynne i det små da, for å hjelpe barnet inn i leik med andre.» I2

«Om man ikke har tro på seg selv er det vanskelig å gå utenfor komfortsonen og vil kanskje gjøre at barna kan kvie seg for å ta kontakt med andre, særlig andre enn sine

nærmeste og trygge. Om barn stadig føler seg avvist, eller ikke føler seg god nok eller blir utestengt vil det få mer og mer motvilje for å prøve på nytt, ja det blir en skikkelig ond sirkel for barnet.» I1

Sosial kompetanse handler om hvilke forutsetninger og evner barnet har for å lykkes i sosialt samspill med andre, med det menes barnets forståelse for hva som er hensiktsmessig å gjøre i ulike situasjoner (Ogden, 2015), og betydningen av en god sosial kompetanse er stor da det er det sosiale samspillet at læring skjer. I tråd med informantenes uttalelser viser Drugli (2013) til at barn med innagerende atferd kan stå i fare for å gå glipp av viktig sosial læring, nettopp fordi de ofte kan ha vansker med å etablere vennskap eller ikke tør eller vet hvordan de skal ta kontakt med andre. Informant 1 forteller om at det vil bli en ond sirkel for barnet dersom det gang etter gang opplever å bli avvist, utestengt eller føler at det ikke er god nok. Dette samsvarer med Ruud (2010) som understreker at negative forventninger hos barnet blir forsterket av at det faktisk blir avvist av andre, som igjen vil føre til negativt samspillsmønster og økt tilbaketrukkethet. Dette bekreftes også av forskning som viser at barn med innagerende atferd oftere viser tegn til engstelighet og har lavere selvoppfatning, noe som igjen går ut over deres evne til å ta kontakt med andre, som igjen vil kunne gå utover utvikling av deres sosiale kompetanse. Studiene viser videre til at barn som sjelden kommuniserer med andre barn, ofte er mindre likt av andre, har dårligere selvoppfatning og er generelt mer engstelig og deprimerte (Coplan et al., 2008; Strauss et al., 1986).

Dette viser hvor stor betydning det har for barn at de har gode rollemodeller for læring av sosiale ferdigheter i barnehagen. Ogden (2015) presiserer at barn lærer sosiale ferdigheter gjennom å observere andre og få tilbakemeldinger fra andre, og som informant 2 sier blir det viktig at de som jobber i barnehagen viser hvordan man kan invitere til leik og leike, slik at barnet får positive opplevelser i leik og samspill. Som skrevet tidligere vil barnets mestringstro og forventninger øke jo oftere det opplever mestring (Bandura, 1997; Imsen, 2005), og med gjentatte positive opplevelser i leik vil det til slutt på eget initiativ involvere seg i leik og samspill med andre.

For at man skal kunne legge til rette for trivsel og utvikling hos barn med innagerende atferd må man også oppdage vanskene deres. Jeg var derfor interessert i å høre informantene fortelle om hvordan de legger merke til disse barna og deres vansker. Informantene forteller at de ikke har brukt kartleggingsverktøy eller spesielle observasjonsmetoder når de har oppdaget innagerende atferd hos barn. Alle informantene trekker frem samspill, leik og uformelle

observasjoner i hverdagen som metode for å oppdage disse barna. Informant 2 trekker i tillegg frem avdelingsmøter med barna i fokus som en arena hvor barn med innagerende atferd kan bli oppdaget.

«Vi bruker ikke noe skjema eller kartleggingsverktøy for å oppdage disse barna, for disse barna oppdager vi i samspillet i hverdagen, men jeg vet jo at det er disse barna jeg har dårlig samvittighet for når jeg drar hjem fra jobb etter en travel dag, fordi jeg ikke har hatt tid til å «se» dem nok, pluss de barna som er utagerende som du ikke har fulgt opp godt nok eller på en hensiktsmessig måte.» I2

Informant 1 forteller også om h*n er bekymret for at innagerende vansker hos barn ikke blir oppdaget, fordi personalet kanskje ikke er klar over at atferden kan være skadelig for barnet, men at de griper inn raskt når det handler om utagerende atferd.

Å oppdage innagerende atferd hos barn krever oppmerksomme og engasjerte voksne som deltar i samspill og lek med barna, og om man oppdager vanskene og hvor vidt man tar grep for å bedre barnets situasjon avhenger av personalets forståelse av fenomenet. Størksen og Thorsen (2011) påpeker at kvaliteten på omsorgen og støtten en som barnehagelærer gir til barn med innagerende atferd avhenger av barnehagelærerens forståelse av de bakenforliggende årsakene til atferden, den faglige kompetansen vil derfor være svært viktig. Årsaken til at informant 2 går hjem med dårlig samvittighet etter en travel dag på jobb, kan være nettopp fordi h*n ikke har hatt tid og kapasitet til å legge til rette godt nok for mestring og trivsel hos barna med innagerende atferd. Dersom informanten ikke hadde hatt kompetanse om fenomenet, ville h*n heller ikke kjent på en dårlig samvittighet, da det ikke hadde visst at et barn med innagerende atferd krever annen eller mer oppfølging enn barn uten spesielle behov. Dette kan også sees i sammenheng med det informant 1 forteller om bekymringen for at atferden ikke oppdages eller tas tak i. Dersom informant 1 ikke hadde hatt erfaring med fenomenet, ville h*n heller ikke vært bekymret for at barnas vansker ikke blir oppdaget.

Bekymringene og den dårlige samvittigheten man går hjem med etter en travel dag på jobb kan sees på som to av mange utfordringer man kan møte på i arbeidet med atferdsvansker i barnehagen. Informantene trekker frem flere utfordringer i sine uttalelser, blant annet relasjonsbygging, foreldresamarbeid, organisering og mangel på forståelse hos kolleger. Informant 2 forteller om at enkelte barn kan være vanskeligere å like enn andre, men at h*n er bevisst det og jobber ekstra hardt for å skape god kjemi og relasjon til de barna.

«Det er at de blir så stille. At de bare forsvinner i en travel hverdag full av unger. Man må bare ta seg i nakkeskinnet å være ekstra oppmerksom på disse barna uansett hva. Det kan være at disse barna har en pussig atferd og de kan være vanskelig å like godt. Dette er nesten ikke lov å si, men nå har jeg sagt det høyt. De finnes unger der man kjenner at man må ta i litt ekstra for å klare å like det, og da har jeg lovet meg selv at disse barna skal jeg gi ekstra mye oppmerksomhet og fangtid, for det er de du minst vil ha i fanget som trenger det mest!» I2

Denne uttalelsen likner på det Informant 1 sa om at barn kan gi misvisende signaler.

«Har en gang lært at et barn kan forsøke å dytte deg bort selv om det egentlig vil ha deg der, og at man ikke må gi opp relasjonsbygginga. Jeg har en tro på at de barna som er vanskeligst å komme inn på er de som virkelig trenger deg og som i fremtiden verdsetter at du ikke ga opp!» I1

Det informantene opplever og forteller om er en realitet for veldig mange som jobber med atferdsvansker hos barn. Barn som krever mye kan fremprovosere irritasjon og frustrasjon, og kan være krevende å skape gode relasjoner til. Brandtzæg (2013) poengterer at det derfor er svært viktig at den voksne er klar over barnets utfordringer, vite hva barnet har behov for, forsøke å forstå barnet og være bevisste betydningen av å være en trygg voksen, da den gode relasjonen vil være med å styrke barnets selvoppfatning. Ut fra det informantene forteller tyder det på at de har forståelse for viktigheten av å ikke gi opp, og det å presse seg selv til å gjøre det beste for barnet.

Informant 3 forteller om at man kan bli møtt med motstand eller likegyldighet dersom man melder sin bekymring til kolleger, fordi de av ulike årsaker ikke har samme mening.

«En annen ting er at man som voksen kan gå med en magesfølelse eller en bekymring, men at man ikke helt klarer å få fatt i alvorligheten, og at man melder sin bekymring til andre voksne, men at de kan sitte med helt andre tanker, kanskje på grunn av kompetanse og erfaring.» I3

Som henvist til tidligere understreker Størksen og Thorsen (2011) at kvaliteten på omsorgen og støtten man gir til barn med innagerende atferd avhenger av forståelse av de bakenforliggende årsakene til atferden og at den faglige kompetansen derfor vil være svært viktig. Dette kan være en naturlig årsak til at informant 3 opplever at man kan bli møtt med helt andre opplevelser og meninger hos andre dersom h*n deler sin bekymring om et barn.

Det kan handle om at det kan være krevende å skille mellom alderstypiske bekymringer og sosioemosjonelle utfordringer (Ogden, 2015). Da er man tilbake på det som ble skrevet tidligere om at det kan være vanskelig å skille mellom det å være sjenert og det å ha sosial angst, da man i begge tilfellene vil ha mye av den samme atferden og fysiske kjennetegnene, og det kan være utfordrende å avgjøre om det er et problem for barnet da det er glidende overganger fra å ha vanlige problemer til å ha alvorlige psykiske lidelser (Flatén, 2010; Ogden, 2015). Denne påstanden underbygges med at barnets symptomer kan variere både i antall og alvorlighetsgrad, og det kan det ifølge Lund (2004;2012) være svært krevende å oppdage vanskene, og enda mer krevende å avgjøre om det er skadelig for barnet eller ikke. Betydningen av å forklare og argumentere faglig om det man opplever kan være stor i slike tilfeller, både personalgruppa og enkeltbarnet er tjent med en felles forståelse og arbeidsmåte med vanskene.

Informant 1 trakk også frem organisering og foreldresamarbeid som mulige utfordringer man kan møte i arbeidet med barn med innagerende atferd.

«Den største utfordringen jeg kjenner på er at man stadig må endre på planer i barnehagen på grunn av møter, mangel på ansatte, sykdom også videre. Slike uforutsette hendelser gjør at man føler at man ikke strekker ordentlig til fordi du må prioritere annerledes, om du skjønner hva jeg mener. En annen ting som kan være utfordrende er samarbeidet med de foresatte, har opplevd å ikke ha forståelse hjemmefra da barnet er annerledes hjemme.» II

Informanten opplever at h*n stadig må endre på planer på grunn av møter, underbemanning og sykdom, og at man på grunn av det må prioritere annerledes, som igjen fører til at man føler at man ikke strekker til for enkeltbarnet. Hvis man ser tilbake på det som ble skrevet om betydningen personalets forståelse av fenomenet har for hvor vidt man evner å ta grep for å bedre barnets situasjon, kan det tyde på at informanten kjenner at h*n ikke strekker til, nettopp fordi h*n forstår konsekvensen av å prioritere bort det som er planlagt for å få dagene til å gå opp. Dette vil igjen kunne føre til, som informant 1 og 2 viser til, dårlig samvittighet overfor de barna som har behov for det lille ekstra. En annen årsak til denne følelsen hos informant 1 kan være at informanten har god forståelse for betydningen av forutsigbarhet og trygghet hos barnet med innagerende atferd, noe som naturligvis faller bort ved sykdom, møter, og andre hendelser hvor det blir satt inn vikarer eller man går underbemannet.

Informantens påstand om at foreldresamarbeid kan være utfordrende vil bli drøftet i neste kategori.

4.2 Å samarbeide om barn med innagerende atferd

I denne kategorien vil informantenes opplevelser av samarbeid med andre parter i arbeidet med de innagerende barna bli presentert og drøftet. Det kom frem i intervjuene at alle informantene i hovedsak samarbeider med sine kollegaer og barnas foresatte, men at to av informantene har vært i kontakt med andre instanser i enkelte situasjoner der det har vært nødvendig, i deres tilfelle var det Pedagogisk- psykologisk tjeneste og Barnevernstjenesten.

Informantene hadde ulik opplevelse av det å samarbeide med sine kolleger, da informant 2 opplevde det som veldig bra, mens informant 3 sa at det kunne by på utfordringer.

«Vi samarbeider og prøver ut forskjellige metoder. Hvilken voksen som skal sitte på det bordet, hvilke barn som skal sitte sammen med, på hvilket rom også videre. Man kan jo tro at man som ped.leder som har jobbet i mange år er den som er best på å skape relasjon til det enkelte barnet, men man må være klar over at vikaren eller assistenten kan få bedre kjemi med barnet. Man må prøve seg frem. Det kan jo handle om interessefelt også, at de har mer til felles med noen.» I2

«Det kan by på litt utfordringer ... Ja, for kunnskapen om barn med innagerende atferd er noe som må komme mer frem tenker jeg, og hvilke følger det kan ha for disse barna senere i livet. Det er en litt underkommunisert utfordring som kan ha store konsekvenser for barnet i sin utvikling dersom det ikke får hjelp.» I3

I Rammeplan for barnehagen står det at barnas opplevelse av barnehagehverdagen avhenger av hvordan personalet samarbeider, hvilke holdninger, kunnskaper og erfaringer personalet innehar. Det kan ut fra informantenes uttalelser, virke som informant 2 har et godt samarbeid med sine kolleger, men at informant 3 synes det kan være utfordrende å få faglig forståelse hos sine kolleger. Informant 3 vinkler også fokuset mer på konsekvensene det vil ha for barnet dersom personalet ikke samarbeider godt i arbeidet med de innagerende atferdsvanskene, eller ikke har den kunnskapen som behøves.

Informantene trakk også frem foreldrene som en viktig samarbeidspart i arbeidet med innagerende atferd, men også her hadde informantene ulike opplevelser.

«Jeg opplever foreldrene som veldig åpne og forteller hvordan ting er, og da er det lett å stille direkte spørsmål og få gode svar. Men det er råviktig å opprettholde en

god og trygg relasjon med foreldrene, ellers kommer du ingen vei ... Viktig å fokusere på at man ønsker barnets beste og ikke problematisere.» I2

«Akkurat det har jeg blandede følelser for. Jeg har opplevd å ha kjempegodt samarbeid med en familie der det faktisk var familien som var bekymret først. De var positive fra første dag. En annen familie, der opplevde jeg det som vanskelig å samarbeide med, da de mente jeg problematiserte atferden hos barnet for det var ikke slik hjemme.» I1

«Det er viktig med åpenhet og dialog med foreldre om hvilken atferd barnet har i barnehagen for å se om det er en sammenheng mellom barnehage og hjem i atferden.» I3

Grunnen til at man kan oppleve foreldresamarbeid ulikt kan handle om kjemi, relasjon, alvorlighetsgrad på vanskene, hvordan man legger fram barnets utfordringer. Informant 2 opplever foreldresamarbeidet som positivt, og vektlegger det å skape og opprettholde en god og trygg relasjon. Informant 3 påpeker også viktigheten av en god dialog med foreldrene for å kunne se om det er sammenheng mellom barnets atferd i barnehagen og hjemme. Informant 1 har mer blandede følelser for foreldresamarbeidet og har opplevd både gode og krevende situasjoner i samarbeid med foreldrene. Ut fra det informant 1 sier kan det tyde på at det er mangel på forståelse hos foreldrene som har gjort samarbeidet utfordrende. Rammepåplanen viser til at samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen alltid skal ha barnets beste som mål, og at foreldre og personalet har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017). For at barn skal utvikle seg, oppleve trygghet og ha det godt i barnehagen er man avhengig av en god relasjon med barnets foresatte, blant annet for å kunne utveksle informasjon om barnets trivsel og utvikling, som vil være avgjørende for tilrettelegginga av barnets barnehagehverdag. Dette viser verdigheten av å ha en god relasjon til barnets foreldre, og støtter informant 2 sin påstand om at uten en god og trygg relasjon vil man ikke komme noe sted.

Informant 1 og 2 hadde samarbeidet litt med andre instanser i tilrettelegginga for barn med innagerende atferd, men at de ikke hadde noen barn som var henvist til PPT. Det gikk mest på anonyme drøftinger eller systemobservasjoner.

«PPT og barnevern har jeg også vært borti, men veldig lite, mest med barnevern i form av anonyme drøftinger om usikkerhet rundt årsaken til barnets atferd.» I2

Alle tre informantene uttrykte derimot at de oftere søker hjelp for barn med utagerende atferd, og begrunnet det med at den atferden er mer synlig og forstyrrende, og blir sett av hele personalet. Dette er i tråd med det Nordahl et al. (2005) sier om at andelen barn i skolen med innagerende atferd er omtrent like stor som andelen barn med utagerende atferd, og at grunnen til at det er mindre henvisninger for eller mindre søkelys på innagerende atferd kan være at den utagerende atferden er mer synlig for det blotte øyet og at atferden kan være til fare for andre, og dermed blir tatt mer på alvor. Dette samsvarer med statistikk fra BUP og PPT i Kvello (2007) som viser at barn med innagerende atferd ikke blir oppdaget tidlig nok, og at de som regel ikke blir henvist til PPT før i 8-10 årsalderen.

4.3 Å reflektere over egen rolle i møte med barn med innagerende atferd

Drugli (2017) understreker at den viktigste faktoren for barns trivsel i barnehagen er de voksne, og siden barn oppholder seg store deler av sine første leveår i barnehagen, blir tilknytningen barn-voksen viktig for barnets trivsel og utvikling. Det var derfor spennende å høre informantene fortelle hvordan de reflekterte rundt voksenrollens betydning for barn med innagerende atferd i barnehagen. Alle tre informantene uttalte at den voksne hadde stor betydning for barnets hverdag i barnehagen, og at den var grunnlaget for trygghet, trivsel og mestring hos barna. Informant 3 poengterte at voksenrollen i barnehagen var en rollemodell for barnas utvikling av sosial kompetanse.

«Måten de voksne er på mot både hverandre og barna, hvordan konflikter blir løst, hvor de voksne er i den frie og den organiserte leken.. Holdninger, verdier, væremåte, rett og slett verdigrunnet som dannes av de voksne rundt barna. Hvordan man skal forholde seg til hverandre, og læring av hensiktsmessige måter å regulere egne emosjoner på. Voksne er rollemodeller for dette på avdelingen. Dette har også betydning når barna skal danne vennskap, både nå og i fremtiden.» I3

Informant 3 forteller om voksenrollens betydning for barnets læring av konflikthåndtering, hvordan man forholder seg til hverandre, emosjonsregulering og utvikling av verdigrunnet gjennom de voksnes holdninger, verdier og væremåte. Alle disse elementene handler om utvikling av sosial kompetanse, og er i tråd med Rammeplan, hvor det hevdes at sosial kompetanse utvikles gjennom læring av ferdigheter, kunnskaper og holdninger i sosialt samspill (Kunnskapsdepartementet, 2017). Viktigheten av utvikling av sosial kompetanse hos barn er stor, dette bekreftes av studier viser gjort av Coplan et al. (2008) og Strauss et al. (1986) der det kommer frem at barn som sjeldent kommuniserer med jevnaldrende, er mindre

godt likt av jevnaldrende, har dårligere selvoppfatning og er mer engstelig og deprimerte. Informanten forteller også om betydningen for hvordan man er mot hverandre og barna har for utvikling av barnas verdigrunnlag. Dette kan handle om *anerkjennelse*, som er et sentralt begrep i arbeidet med barn med innagerende atferd. Som skrevet tidligere er barn med innagerende atferd ofte selvkritisk, har ofte lav selvfølelse, og er overbeviste om at barn og voksne rundt dem også har liten tiltro til dem, og ifølge Lund (2012) kan dette være bakgrunn for deres unnvikende og usikre atferd. Dette påpeker betydningen av gode rollemodeller som sørger for gode samspillsopplevelser og positive tilbakemeldinger fra andre. Dersom man som voksen ikke har et positivt syn på barnet, vil det føre til at de andre barna heller ikke ser positivt på barnet, som igjen fører til at barnet føler seg avvist. Ruud (2010) understreker at dette kan bli en ond sirkel for barnet, hvor de negative forventningene blir forsterket av at barnet faktisk blir avvist av andre, som igjen fører til negativt samspillsmønster og tilbaketrukkethet. Dette bekrefter informantens uttalelse om at væremåte, holdninger og verdier har stor betydning for verdigrunnlaget i barnegruppa, og for danning av vennskap. Viktigheten av å være en god rollemodell som bidrar til sunn utvikling av sosial kompetanse underbygges i studier gjort av Parker og Asher (1993) og Rubin et al. (2006) som viser at barn med innagerende atferd generelt har dårligere kvalitet på vennskapene og at vennskapene til disse barna blir sett på som relativt lave i underholdningsgrad.

Det kan som skrevet ovenfor være kritisk for barnet dersom den innagerende atferden ikke blir oppdaget og tatt på alvor, da det kan medfølge fatale konsekvenser for barnet videre i livet. Dette underbygges av Goodwin et al. (2004) som i sin studie hevder at alvorlig innagerende atferd i tidlig barndom er en stor risikofaktor for utvikling av internaliseringsvansker senere i livet. Alle informantene, særlig informant 3 var tydelig på at barn som har innagerende atferd er prisgitt å ha observante og oppmerksomme voksne rundt seg og som evner å skape en trygg tilknytning og relasjon. Dette kan tyde på at informantene har forståelse for konsekvensene innagerende atferd kan ha for barnet senere i livet.

«Det kan kanskje virke som det ikke er så akutt med atferden til barnet når det er stille, men hvilken innvirkning kan slik type atferd få for barnet senere i livet. For eksempel det å holde sine følelser inne, mye tankevirksomhet og det å være alene om det i eget hode. Jeg kan se for meg at det kan hemme barnet i relasjonsbygging senere i livet, og det med mestrings, selvbilde og selvtillit, kan også hemme barnet inn i voksenlivet om ikke de blir møtt, sett og får den hjelpen de trenger. De er egentlig ganske prisgitt at de har observante og oppmerksomme voksne rundt seg som ser dem

og forstår hvor viktig det er med en trygg tilknytning og relasjon, og som kan støtte og hjelpe dem fremover.» I3

Informanten trekker i sine uttalelser frem at barn med innagerende atferd er prisgitt at de har voksne som forstår betydningen av å etablere en trygg tilknytning. En trygg tilknytning mellom barnet og den voksne etableres ved at omsorgspersonen responderer på barnets ytringer og behov og er til stede og støtter, trøster og beskytter barnet dersom det trenger det (Størksen & Thorsen, 2011). Dette kan også knyttes til trygghetssirkelen og det Brandtzæg (2013) sier om at dersom barnet vet at det alltid har en trygg omsorgsperson som står klar til å ta imot det dersom det skulle trenge det, blir det mer selvstendig og utforskertrangen øker. Det er opplysende at informant 3 har forstått betydningen en trygg tilknytning har for barnet, og at det er nødvendig med trygg tilknytning og relasjon for å kunne være i posisjon til å støtte og hjelpe barnet. Alle informantene var samstemte om opplevelsen av at en god relasjon er viktig for alle barn, og spesielt for barn med innagerende atferd. De trakk alle tre frem både barn-barn- og barn-voksen-relasjon som viktig, og at kvaliteten på relasjonene har stor betydning for barnets trygghet, selvfølelse og trivsel i barnehagen. Ut fra disse påstandene ble det interessant å høre hva informantene legger i begrepet «en god relasjon». Informant 1 og 2 hadde følgende tanker rundt det:

«En god relasjon ja.. Trygghet.. Det å føle seg trygg sammen, ha tillit og stole på hverandre, vise omsorg og bry seg om og vise kjærlighet, anerkjenne følelser hos barnet, være sensitiv og vise at du synes barnet er god nok som det er. Også empati da, det må man ha for å kunne skape en god relasjon, for det er umulig å skape en god relasjon uten å ha evne til å se ting fra barnets perspektiv.» I1

«Når man har opparbeidet en god relasjon har man stor påvirkningskraft og står i bedre posisjon til å hjelpe og veilede barnet der det er, finne løsninger, se når glasset er i ferd med å «renner over». Det er viktig med trygghet og anerkjennelse i møte med barnet.» I3

Brandtzæg (2013) understreker at det er viktig at den voksne er klar over barnas utfordringer, vite hva de har behov for, forsøke å forstå barnet og være bevisste betydningen av å være en trygg voksen. Informantene trekker frem begreper som trygghet, anerkjennelse, tillit, omsorg, sensitivitet og empati som sentrale faktorer i en god relasjon. En omsorgsperson som evner å ha og vise disse egenskapene i en relasjon, vil være en trygg voksen for barnet, som igjen vil sette omsorgspersonen i posisjon til å kunne oppdage vanskene og forsøke å forstå og støtte

barnet. Ut fra dette kan man understreke en enighet om betydningen en god relasjon har for barnet. Videre var det interessant å høre informantene fortelle om hvordan de arbeider for å skape gode relasjoner til barna med innagerende atferd.

«Jeg har alltid fokusert på å finne noe jeg og barnet har til felles, slik at jeg vet hvor jeg kan begynne å bygge en relasjon. (tenkepause).. Jeg er nok mye mer våken på signaler og roligere i kroppsspråket og stemmen i møte med innagerende barn. Jeg går liksom inn for å vise barnet at jeg er en klok og sterk voksen som bryr meg om det.» I1

«Det som er fint med å bo på en relativt liten plass der man kjenner de fleste er at man alltid har noe man kan snakke med barnet om, man har noe til felles, man vet f.eks. at barnet skal bli storebror, de har en hund eller bestefar har en blå traktor.» I2

«Sensitiv tilnærming, ikke være for frampå fra start, gi dem litt tid til å ta deg inn i varmen, bli akseptert.» I3

Informantene forteller om betydningen av det å finne noe til felles med barnet, være sensitiv og rolig i møte med barnet og ikke gå for fort frem i relasjonsbygginga til barn med innagerende atferd. Dette er i tråd med studier gjort av Roorda et al. (2013) som viser at pedagogenes fremtoning og væremåte har stor betydning for barnas evne og lyst til å ta initiativ i samspill med andre. Studien påpeker at det er viktig å la barnet få muligheten til å delta uten å måtte stå i sentrum, men samtidig kjenne på at det forventes noe av det. Det informant 1 forteller om at h*n er mer rolig i kroppsspråket og stemmen er også i tråd med studien av Roorda et al. (2013) der det hevdes at dersom man er mer vennlig og mindre dominant i møtet med barnet, er det større sjanse for at barnet tørr og ønsker å ta initiativ.

Selv om informantene er opptatte av voksen-barn-relasjonen er de tydelige på at de relasjonen barna har med hverandre også er av kanskje like stor verdighet og at man som voksen har et ansvar for det. I tråd med dette sier Lund (2012) at man som voksen har et klart ansvar for å legge til rette for gode samspills- og mestringssituasjoner, særlig viktig er dette for barn med innagerende atferd. Informantene forteller videre at de opplever at den viktigste faktoren for relasjonsbygging og mestring hos barn er gjennom lek. Hvordan de opplever og legger til rette for dette er noe ulikt, men de er alle enige om at små grupper med få barn og en trygg voksen er av stor betydning.

«Leik fungerer uten tvil best i små grupper for disse barna, gjerne skjermet fra andre barn, men med en trygg voksen i nærheten. Man må forsøke å unngå forstyrrelser av andre voksne og barn.»..«Gjennom observasjoner får jeg informasjon om hvem barnet kontakter/blir kontaktet av mest og danner meg et inntrykk av hvem barnet har relasjon til – ut fra det lager jeg leikgrupper hvor jeg selv er med som lekekompis eller trygg voksen med 2-5 barn, jeg sørger for at det alltid er minst 1 barn barnet er trygt på der.» I1

«Det viktigste tror jeg er at jeg sier og viser barnet at det er god nok som det er, og at jeg legger til rette for små grupper så mye som mulig, og være til stede hele tiden. Og som jeg sa tidligere – fokusere på det barnet er god på og spille barnet god. Jeg viser barnet at jeg forventer noe – jeg skal aldri slutte å forvente noe.» I2

Informantene er tydelige på at man må legge til rette for små grupper så mye som mulig, og at man som omsorgsperson må være til stede hele tiden. Små grupper vil kunne påvirke barnet med innagerende atferd positivt ved at det føles mer oversiktlig, forutsigbart og trygt for barnet. En annen fordel er at terskelen for å ta initiativ og tørre og by på seg selv vil være lavere når det er færre barn og voksne til stede. Færre barn per voksen vil gjøre den voksne mer tilgjengelig for barna og ha igjen ha mulighet til å se hvert enkelt barn. Dette bekreftes av Brandtzæg (2013) som hevder at i små grupper vil den voksne ha større mulighet til å konsentrere seg mer om enkeltbarnet, og det vil ha større mulighet til å forstå barnet og mer tid til å gi det den omsorg det trenger. I dette ligger det informant 2 forteller om betydningen av å spille barnet god og forvente noe av det, noe man har bedre mulighet til i mindre grupper. Vedeler (2007) påpeker at det er nødvendig å organisere sammensetning av leikgrupper på bakgrunn av observasjoner for å finne ut hvilke barn som vil ha forutsetninger for å fungere godt sammen. Dette underbygger informant 1 sin uttalelse om at h*n gjennom observasjoner får informasjon om hvem barnet har en relasjon til, og lager leikgrupper ut fra det hvor h*n selv er til stede som en trygg voksen eller leikkompis, som kan være en rollemodell for barna. Informanten forteller at gruppestørrelsen bruker å være 2-5 barn, alt etter hva aktiviteten innebærer. Vedeler (2007) sier at grupper på to til tre barn kan være nok. Det som vil være viktig ifølge Lund (2012) er at når barnet finner tryggheten i de små gruppene, bør man legge til rette for at barnet utvikler og styrker sin selvtillit og selvhevdelse slik at det etter hvert skal kunne finne trygghet og fungere godt i større grupper.

For å få den positive utviklingen av leik må også leiken fungere godt og man må som omsorgsperson være til stede å trygge og veilede barna i leiken. Informantene trakk frem både positive og negative opplevelser med leik for de barna som viser innagerende atferd, og alle påpekte i større eller mindre grad verdien av å være til stede og deltakende.

«Det positive med leiken er nok at barnet kjenner på mestring gjennom det å bli inkludert i leik, tørre å ta initiativ og føle seg nyttig i fellesskapet som vil være positivt for relasjonsbygging og tillit og bidrar til utvikling av sosial kompetanse som blant annet handler om språk, leikkoder, relasjonskompetanse, empati, omsorg og ja, mye mer.» I1

«En god leik lærer oss hvordan vi skal oppføre oss mot hverandre og hvordan vi skal være i et samspill. Det blir det samme som på skolen, det viktigste er ikke fagene, men at vi lærer hvordan vi opptrer sammen med andre i et samfunn. Dette begynner vi å lære i leiken i barnehagen. Dette er svært viktig for de barna med innagerende atferd, og vi voksne må være med å inkludere barnet og vise det hvordan man leiker – det er trygt for barnet at vi er der sammen med det. I2

«Gjøre dem mer «populære» som lekekamerater gjennom å bli med i leken selv, og få frem deres styrker. Gi leken et innhold som passer for det enkelte barnet, da gjelder det også å ha en god relasjon til barnet fra før.» I3

Informantene forteller om den gode leikens betydning for sunn utvikling av barnets sosiale kompetanse. De forteller at den gode leiken lærer barnet hvordan det er hensiktsmessig å oppføre seg i ulike situasjoner, og særlig informant 2 og 3 legger vekt på at man som voksen har en viktig rolle i å trygge og inkludere barnet og vise det hvordan man leiker og ter seg. Videre forteller informantene om hvordan leiken kan ha negativ innvirkning på barn med innagerende atferd.

«På den andre siden tenker jeg på konflikter og misforståelser som kan forsterke barnets følelse av å ikke mestre sosialt samspill og feil gruppesammensetning og lite engasjerte voksne kan forsterke barnets negative følelse, forsterke sjenanse, skape unødige konflikter og faktisk være ødeleggende for læring av omsorg og empati.» I1

«Hvis du kommer sammen med noen som er veldig dominerende som gjør deg nervøs og gjør at du går i lås, vil det være hemmende for barnets utvikling. «De leker så godt der borte» må man ikke tenke, man må være til stede å høre hva som blir sagt. Noen

ganger går jeg bort og setter meg, så spør barna: «hva skal du her?», så sier jeg: «jeg skal bare sitte her litt jeg, bare fortsett dere», og er jeg heldig så glemmer de meg – og da får jeg virkelig observert leiken.» I2

«Barn kan bli mer passiv i fri leik, mens enkelte kan like å selv ha kontroll over hva de skal gjøre. Leik for det passive barnet uten involvering fra en voksen kan ha negativ påvirkning dersom de blir å leke for seg selv store deler av tiden.» I3

Alle tre informantene forteller at leik kan ha negativ innvirkning for barn, og de nevner alle den voksnes tilstedeværelse som en viktig faktor for barnas trivsel og utvikling i leiken. Særlig informant 2 poengterer verdien av å være til stede for og faktisk få med seg hva som skjer og blir sagt i leiken. Informant 1 forteller at konflikter og misforståelser i leiken kan føre til at barnet opplever å ikke mestre det sosiale samspillet. En årsak til dette kan være feil gruppesammensetning eller lite tilstedeværende og engasjerte voksne, som igjen ifølge informanten kan føre til økt negativ selvfølelse, sjenanse og konfliktnivå hos barnet, og kan være ødeleggende for læring av omsorg og empati. Dette kan sees i sammenheng med det Bandura (1986) også omtalt i Imsen (2005) understreker om at gjentatte negative opplevelser kan føre til lavere mestringstro, som igjen vil føre til at barnet involverer seg mindre i de aktivitetene det opplever og ikke mestre, i dette tilfellet det sosiale samspillet med jevnaldrende. Studier gjort av Coplan et al. (2008) og Strauss et al. (1986) hevder at barn som sjeldent kommuniserer med jevnaldrende, er mindre godt likt av jevnaldrende, har dårligere selvoppfatning og er mer engstelige og deprimerte. Dette viser betydningen av sosialt samspill med andre, og kan sees i sammenheng med det Bandura (1986) i Imsen (2005) hevder om at barn lærer av å etterligne og imitere hverandre og av å se på hverandre og de voksne i det sosiale samspillet. Nettopp fordi barn med innagerende atferd ikke deltar eller engasjerer seg i like stor grad i det sosiale samspillet, blir denne teorien svært aktuell for og tilknyttet det informantene forteller. Bandura (1986) også omtalt i Imsen (2010) påpeker at det også er mulig at barnet lærer de sosiale reglene i samfunnet, men at det ikke tør, har motivasjon til, eller vet hvordan det skal utøve atferden. Det er derfor, som informantene forteller, svært viktig å være en god rollemodell for barna i det sosiale samspillet. Informant 3 trekker også frem at man kan fremheve sosialt kompetente barn som rollemodeller for å forebygge konflikter og uheldige situasjoner.

For å unngå konflikt og uheldige situasjoner kan det være lurt å plukke ut «sosialt kompetente» i gruppa som er gode rollemodeller. Ikke det at barn med innagerende

atferd skal skjermes fra barn som er mer utagerende i sin væremåte og lager mer konflikter, men det må være en balanse, de må på et vis bygges opp til å kunne håndtere motstand eller uheldige kommentarer eller atferd fra andre barn på hva de gjør. Nesten litt som prinsippene i flytsonen, det må være en balanse mellom at de både mestrer og møter motstand for at det skal skje utvikling. Og tett voksenstøtte er viktig for at barnet skal føle seg trygg nok til å tørre og våge seg ut på ting de ikke tror de mestrer. Samtidig føler at de blir sett for den de er, får bekreftelse på at det de gjør er bra. Anerkjennende voksne, som veileder og er tydelig i sin kommunikasjon med barna.» I3

Det informantene beskriver kan sees i sammenheng med det som ble skrevet ovenfor med gruppesammensetning, viktigheten av tilstedeværende omsorgspersoner og organisering av små grupper. Informanten henviser til flytsonen og forteller at det må være en balanse mellom mestring og motstand for at det skal skje en utvikling, noe som er i tråd med det Vygotsky (i Lyngsnes og Rismark, 2007) omtaler som den proksimale utviklingssone, som er den sonen som ligger mellom grensen for hva barnet mestrer alene og sammen med kompetente andre. Informanten forteller videre at tett voksenstøtte er viktig for at barnet skal føle seg trygg nok til å tørre og våge seg ut på ting de ikke tror de mestrer. Dette er en god beskrivelse av den kompetente andre, som i dette tilfellet er den voksne som trygger, støtter og motiverer barnet til mestring og videre utvikling i den proksimale utviklingssone. Lyngsnes og Rismark (2007) viser til at innenfor den proksimale utviklingssonen fungerer den kompetente andre som et støttende stillas i barnets utvikling. Denne påstanden sett i sammenheng med avsnittet over, understreker betydningen av at man som omsorgsperson er den trygge voksne for barnet, og fungerer som et støttende stillas som motiverer og veileder barnet til videre utvikling og økt mestringsforventning.

Alt dette tatt i betraktning, er informantene tydelige på at barns trivsel og utvikling avhenger av voksenrollen, hvordan man engasjerer seg i barnet, legger til rette for positive samspillsopplevelser og evner å være en god rollemodell. Alt dette henger sammen med informantenes videre uttalelser om hvordan de arbeider med mestring hos barn med innagerende atferd.

«Superviktig å være tett på i hverdagssituasjoner. Legge til rette for små grupper slik at man kommer nærmere på barna og kan ta de «på fersken» i å gjøre noe bra!

Forvente noe av barnet og senere skryte og berømme barnet for innsats og gjennomføring.» I1

«Ta barna på fersken i å gjøre noe bra!! Spør hva de liker å gjøre, hvis de ikke vil svare kan vi spørre foresatte om hva barnet liker å gjøre hjemme. De fleste barn har et eller annet de liker å gjøre, så det skal ikke være vanskelig å finne noe, men man må ta seg tid til å lete etter det. Det er alltid tid vi har for lite av.» I2

«Viktig å organisere og planlegge aktiviteter der man vet at barnet kan mestre både på egen hånd og med støtte. Løfte dem frem, jobbe med selvbilde og selvtillit, fokus på aktiviteter der mestring er i fokus, gjerne i mindre grupper, finne deres interessefelt, støtte barnet til å bli aktiv deltaker, og ikke tilskuer i gruppa.» I3

Alle informantene forteller videre at de organiserer slik at det skal være lettere å finne noe barna kan klare å mestre, slik at de får kjenne på følelsen av å mestre og være god nok. Informant 1 og 2 beskriver denne arbeidsmåten som å «ta barnet på fersken i å gjøre noe bra». Informantene er med andre ord opptatte av å legge til rette for å øke barnas selvbilde og mestringstro, som er i tråd med Gjertsen (2013) og Imsen (2005) som hevder at positive samspillsopplevelser styrker barnets selvoppfatning og øker mestringstroen og mestringsforventningene.

5. OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

I denne studien undersøkte jeg hva barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen er. Jeg ønsket å få svar på hvordan barnehagelærere oppdager barn med innagerende atferd, hva man skal se etter, være oppmerksom på og eventuelle bakenforliggende årsaker. Videre var jeg ute etter hvordan de går frem i forhold til foreldresamarbeid og hvilke erfaringer de har med samarbeid med andre instanser. Jeg var også ute etter hva de tenker om voksenrollens betydning for de innagerende barnas trivsel og mestring i hverdagen. Funnene i studien ble delt i tre kategorier: *Forståelse av innagerende atferd hos barn*, *Å samarbeide om barn med innagerende atferd* og *Å reflektere over egen rolle i møte med barn med innagerende atferd*. Kategoriene ble valgt ut fra teori og forskningsspørsmål, og drøftingsdelen har derfor som beskrevet tidligere en deduktiv tilnærming.

Funnene viser at barnehagelærerne har en del kunnskap om innagerende atferd og beskrev atferden i tråd med teorien som er presentert i kapittel to. Informantenes uttalelser ga uttrykk for at de har erfaringer med fenomenet, og det ble gitt mange eksempler på innagerende atferd i barnehagehverdagen. Informantene beskrev flere mulige årsaker til atferden og var bevisste konsekvensene av å ikke ta atferden på alvor. I sine refleksjoner legger informantene vekt på at atferden ikke alltid er synlig eller like lett å oppdage, og at de opplever at dette avhenger av situasjonen barnet er i. Alle informantene trekker frem begrepet «trygg» når de omtaler situasjoner hvor atferden vises i mindre grad eller ikke i det hele tatt. Dette kan ifølge funnene handle om trygghet som i en trygg relasjon til en voksen eller en jevnaldring. På den andre siden hadde informantene også både erfaringer og tanker om i hvilke situasjoner den innagerende atferden kommer mer til syne. Her ble morgensituasjonen mye omtalt, og ellers andre situasjoner som kan oppleves uforutsigbare.

Funnene viser at barnehagelærerne opplever at både arv, miljø og manglende sosial kompetanse kan være mulige årsaker til atferden, og understreker at man alltid må undersøke hva som er årsaken bak atferden, da det kan være så enkelt som at barnet er sjenert og blyg, men det kan også handle om utrygghet som følge av omsorgssvikt eller andre alvorlige hendelser. De legger også til at det er vanskelig å avgjøre om det er et atferdsproblem eller ikke, og om det faktisk utgjør et problem for barnet.

Når det gjelder samarbeid om barn med innagerende atferd var dette noe informantene hadde ulike opplevelser rundt. Det kom frem i intervjuene at alle informantene i hovedsak

samarbeider med sine kollegaer og barnas foresatte, men at to av informantene har vært i kontakt med andre instanser i enkelte situasjoner der det har vært nødvendig, i deres tilfelle var det Pedagogisk- psykologisk tjeneste og Barnevern. Personalsamarbeidet fungerte for en av informantene svært godt, men særlig informant 3 formidlet at samarbeidet kunne by på utfordringer da h*n syntes det kunne være utfordrende å få faglig forståelse hos sine kolleger. Videre fortalte informantene om foreldresamarbeidet. De hadde også her ulike opplevelser, men var entydige på at foreldresamarbeidet hadde stor betydning for tilrettelegging for barnets mestring og trivsel i hverdagen. Informant 1 og 2 fortalte at de har samarbeidet litt med andre instanser i tilrettelegginga for barn med innagerende atferd, men at de ikke hadde noen barn med enkeltvedtak. Det gikk mest på anonyme drøftinger eller systemobservasjoner. Alle tre informantene uttrykte derimot at de oftere søker hjelp for barn med utagerende atferd, og begrunnet det med at den atferden er mer synlig og forstyrrende, og blir sett av hele personalet.

Informantene var entydig om viktigheten voksenrollen har for barnas trygghet, mestring og trivsel i hverdagen, da med hovedfokus på tilknytning, relasjon, leik og organisering. Det kom frem i studien at barnehagelærerne opplevde at den voksne er en rollemodell som har stor betydning for barnets læring av konflikthåndtering, hvordan man forholder seg til hverandre, emosjonsregulering og utvikling av verdigrunnlaget, særlig fordi barna speiler seg i og lærer av de voksnes holdninger, verdier og væremåte.

Alle informantene, særlig informant 3 var tydelig på at barn som har innagerende atferd er prisgitt å ha observante og oppmerksomme voksne rundt seg og som evner å skape en trygg tilknytning og relasjon. I sine beskrivelser fremhevet de begreper som trygghet, anerkjennelse, tillit, omsorg, sensitivitet og empati som sentrale faktorer i en god relasjon. En omsorgsperson som evner å ha og vise disse egenskapene i en relasjon, vil være en trygg voksen for barnet, som igjen vil sette omsorgspersonen i posisjon til å kunne oppdage vanskene og forsøke å forstå og støtte barnet. For å kunne skape en relasjon var informantene opptatte av det å finne noe til felles med barnet, møte barnet på en rolig og sensitiv måte. Det er viktig for dem å bruke godt tid i relasjonsbygginga til barn med innagerende atferd.

Selv om informantene var opptatte av voksen-barn-relasjonen var de også tydelige på at relasjonen barna har med hverandre også er av stor verdi og at man som voksen har et ansvar for tilrettelegging av det, og da særlig gjennom leik. Hvordan de opplever og legger til rette for leik er noe ulikt, men de er alle enige om at små grupper med få barn og en trygg voksen

er av stor betydning. Videre poengterer informantene at for å få den positive utviklingen av leik må leiken fungere godt og omsorgspersonen må være til stede å trygge og veilede barna i leiken. Resultatene viser også at barnehagelærerne opplever at den gode leiken lærer barnet hvordan det er hensiktsmessig å oppføre seg i ulike situasjoner, og særlig informant 2 og 3 legger vekt på at man som voksen har en viktig rolle i å trygge og inkludere barnet og vise det hvordan man leiker og ter seg.

Oppsummert understreker informantene at barns mestring, trivsel og utvikling avhenger av voksenrollen, hvordan man engasjerer seg i barnet, legger til rette for positive samspillsopplevelser og evner å være en god rollemodell. Informant 1 og 2 beskriver denne arbeidsmåten som å «*ta barnet på fersken i å gjøre noe bra*», og alle informantene forteller at de organiserer slik at det skal være lettere å finne noe barna kan klare å mestre, slik at de får kjenne på følelsen av å mestre og være god nok. Informantene er med andre ord bevisste verdien av å legge til rette for å øke barnas selvbilde og mestringstro.

Avsluttende refleksjoner

Denne forskningsprosessen har vært både krevende og utfordrende, men aller mest spennende og lærerik. Prosessen har gitt meg økt kunnskap i et tema jeg mener er viktig å belyse. Gjennom arbeidet med utforming av studien har jeg gjort meg mange nye erfaringer, blant annet kunnskap om kildekritikk, det å finne relevant teori og forskning, utarbeiding av metodekapittel og analyse- og transkriberingsarbeid.

Slik problemstillingen er formulert er var jeg ikke ute etter en fasit eller å bekrefte eller avkrefte en påstand. Jeg var ute etter tre barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen. Det ble derfor vurdert at en kvalitativ forskningsmetode med intervju var hensiktsmessig å velge for og kunne besvare problemstillingen. Problemstillingen ble besvart ut fra informantenes svar i kombinasjon med teori og tidligere forskning.

En av studiens metodiske begrensning er at den tar utgangspunkt i et lite utvalg informanter. Med kun tre informanter vil det ikke være mulig å generalisere funnene. Da funnene i studien representerer informantenes opplevelser, erfaringer og refleksjoner vil de ikke være overførbare til alle som arbeider med barn, men likevel håper jeg, på tross av et lite utvalg, at studien kan være med å sette søkelys mot fenomenet innagerende atferd i barnehagen, og at den kan gi økt bevissthet og kunnskap hos noen av de som jobber med barn i barnehagealder. En annen begrensning er at med kun intervju vil det for informantene være mulig å gi et

finere bilde av hverdagen enn det som faktisk er tilfelle. Dette kunne vært unngått dersom man hadde gjennomført observasjoner i tillegg til intervju, for å se om informantenes uttalelser faktisk stemmer overens med den praktiske hverdagen i barnehagen.

Informantene har gitt tilbakemelding på at deltakelse i studien har gitt dem større innsikt i fenomenet og økt bevissthet rundt barna med innagerende atferd.

Som skrevet i kapittel to viser et googlesøk den 31.10.20 3770 treff på innagerende atferd i barnehage og 36000 treff på utagerende atferd i barnehage, dette viser en tydelig skjevfordeling av forskning på feltet og uttrykker et behov for mer forskning på feltet. Mangel på forskning og kunnskap kan også være en mulig årsak til at mange barn med innagerende atferd ikke blir oppdaget og får hjelp med sine utfordringer. Nordahl et al. (2005) sier at andelen barn i skolen med innagerende atferd omtrent er like stor som andelen barn med utagerende atferd, og at grunnen til at det er mer forskning og søkelys på utagerende atferd kan være at den er mest synlig for det blotte øyet og at utagerende atferd kan være til fare for andre og blir derfor tatt mer på alvor. Dette samsvarer med statistikk fra BUP og PPT i Kvello (2007) som viser at barn med innagerende atferdsproblemer ikke blir oppdaget tidlig nok, og at de blir henvist til PPT først i 8-10-årsalderen. Dette viser viktigheten av å forske på og belyse temaet og øke barnehagelæreres kompetanse på feltet.

Nasjonalt er det Ingrid Lund som har gjort mest forskning og er ledende innenfor feltet innagerende atferd hos barn i barnehagealder. Internasjonalt finnes det mye mer forskning på innagerende atferd, men det meste er knyttet til skolebarn, lærere i skolen, klassemiljø og skolesystem, noe som gjør det utfordrende å knytte det til innagerende atferd i barnehagen.

Dersom jeg skulle forsket videre på fenomenet ville jeg vinklet det mer mot innagerende atferd i et kjønnsperspektiv, og sett på om fenomenet har likheter i antall tilfeller og alvorlighetsgrad hos gutter og jenter. Forskning gjort av Coplan & Weeks (2009) viser at innagerende atferd er like utbredt hos gutter som hos jenter, og at sosial tilbaketrekking i form av sjenanse er mer problematisk for gutter enn jenter i barnealder. Likhet mellom kjønn påpekes også av Lund (2012) som hevder at man ikke ser noen klare tendenser i forhold til kjønn før i 12-årsalderen. Fra barna er 12 år viser det seg at andelen jenter øker betraktelig. Det kunne også vært interessant å sett på hva årsaken til at andelen jenter øker fra 12 års alder er.

REFERANSELISTE

- Aunaas, L. (2018). *Introverte barn i barnehage, skole og SFO - Vil du ikke være med og leke?* Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs N.J: Prentice-Hall.
- Barnehagestatistikk. (2019, 13.03.20). Hentet fra <https://www.ssb.no/barnehager>
- Brandtzæg, I. T., Stig. Øiestad, Guro. (2013). *Se barnet innenfra*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2012). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo Gyldendal akademisk.
- Broberg, A. B., Malin. & Hagström, B. (2016). *Tilknytning i barnehagen* Cappelen Damm AS.
- Cain, S. (2013). *Stille*. Oslo: Pax.
- Coplan, R. J., Arbeau, K. A. & Armer, M. (2008). Don't fret, be supportive! Maternal characteristics linking child shyness to psychosocial and school adjustment in kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 359–371.
- Coplan, R. J. & Weeks, M. (2009). Shy and soft-spoken: shyness, pragmatic language, and socio-emotional adjustment in early childhood. *Infant and Child Development*, 18(3), 238-254. <https://doi.org/10.1002/icd.622>
- Dalen, M. (2008). *Intervju som forskningsmetode - En kvalitativ tilnærming* (bd. 2). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - En kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Drugli, M. B. (2012). *Relasjonen lærer og elev* Cappelen Damm AS.
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm As.
- Flaten, K. (2010). *Barn med sosial angst og sjenanse*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Gjertsen, P.-Å. (2013). *De usynlige barna*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Goodwin, R. D., Fergusson, D. M. & Horwood, J. (2004). Early anxious/withdrawn behaviors predict later internalizing disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 874–883.

- Imsen, G. (2005). *Elevens verden. Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Imsen, G. (2010). *Elevens verden: Innføring i pedagogisk psykologi (4.utg.)*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (5. utg.)*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Killèn, K. (2004). *Sveket - omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen* Kunnskapsdepartementet.
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Lund, I. (2004). *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lund, I. (2008). I just sit there;. Shyness as an emotional and behavioural problem at school. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 8(2), 78-87.
- Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet - Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2007). *Didaktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Merrell, K. W. (2008). *Helping Students Overcome Depression and Anxiety. A practical guide*. (2. utg.). New York: The Guilford Press.
- Moen, T. (Red.). (2016). *Positive lærer-elev-relasjoner, en fortelling fra klasserommet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Moen, T. (2005). Activity genre : a new approach to successful inclusive teaching. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 11(3).
- Nordahl, T., Sørli, M. A., Manger, A. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Parker, J. G. & Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29, 611–621.
- Roorda, D., Koomen, H., Thijs, J. & Oort, F. (2013). Changing interactions between teachers and socially inhibited kindergarten children: An interpersonal approach. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34(4), 173-184.

- Rubin, K. H., Wojslawowicz, J. C., Rose-Krasnor, L., Booth-LaForce, C. & Burgess, K. B. (2006). The Best Friendships of Shy/Withdrawn Children: Prevalence, Stability, and Relationship Quality. *Journal of Abnormal Child Psychology*, (34), 139–153.
- Ruud, E. B. (2010). *Jeg vil også være med! Lekens betydning for barns trivsel og sosiale læring i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Rygvdal, A.-L. & Ogden, T. (2017). Atferdsproblemer og sosial kompetanse blant barn og unge. I T. Ogden (Red.), *Innføring i spesialpedagogikk* (s. 99-132). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Strauss, C. C., Forehand, R., Smith, K. & Frame, C. L. (1986). The association between social withdrawal and internalizing problems of children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 14(4), 525-535.
- Størksen, I. & Thorsen, A. A. (2011). Barnehagens møte med barn som er utsatt for sosiale belastninger. I U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg & E. Roland (Red.), *Sosiale og emosjonelle vansker. Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Sælen, N. (2016). Atferdsvansker kan forebygges. *Spesialpedagogikk*, 02/2016, s. 17-21.
- Sæteren, A.-L. (2019). *Læreren i møte med elever med stille atferd*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode* (3. utg.)Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). Hva gjør PP-tjenesten. Hentet fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/hva-gjor-pp-tjenesten/>
- Vedeler, L. (2007). *Sosial mestring i barnegrupper*. Oslo: Universitetsforlaget.

VEDLEGGSOVERSIKT

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til informanter

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 1 - Godkjenning fra NSD

Prosjekttittel

Barn med innagerende atferd i barnehagen

Referansennummer

104938

Registrert

10.11.2020 av Kari Mette Linmo Aspnes

Behandlingsansvarlig institusjon

Nord Universitet / Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag / Logopedi, spesialpedagogikk, tilpasset opplæring

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Torill Moen

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Kari Mette Linmo Aspnes

Prosjektperiode

01.01.2021 - 18.05.2021

Status

17.12.2020 – Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 17.12.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2 - Informasjonsskriv og samtykkeskjema til informanter

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Barn med innagerende atferd i barnehagen»

Bakgrunn og formål

Mitt navn er Kari Mette Linmo Aspnes og er utdannet barnehagelærer fra Nord Universitet. Nå er jeg mastergradsstudent i Tilpasset opplæring med fordypning i spesialpedagogikk ved Nord Universitet. I den forbindelse skal jeg skrive en masteroppgave med selvvalgt tema: «Barn med innagerende atferd i barnehagen».

Som barnehagelærer har jeg opplevd at det kan være utfordrende å legge til rette for barn med innagerende atferd fordi de ofte krever lite og fort blir usynlige i barnegruppa. I mitt yrke har jeg en viktig rolle for å forebygge emosjonelle og sosiale vansker, og min kunnskap om barn med innagerende atferd vil ha stor betydning for kvaliteten i arbeidet jeg gjør. Derfor vil jeg i mitt forskningsprosjekt undersøke hvordan barnehagelærere i ulike barnehager arbeider med barn med innagerende atferd.

Min problemstilling er: «*Hva er barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen?*»

Kriteriene som er satt for informantene er at de må være utdannet barnehagelærer og arbeide i barnehage pr. dags dato.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer for informanten å bli intervjuet av meg, hvor jeg ønsker å høre informanten fortelle om sine opplevelser, erfaringer og refleksjoner omkring temaet.

Intervjuene vil ha en varighet på rundt 40-60 minutter.

Jeg har utarbeidet en semistrukturert intervjuguide med spørsmål som dekker min problemstilling. I intervjuet vil jeg bruke lydopptaker for å ha et bedre grunnlag for analysearbeid og hvor alt datamateriale blir transkribert.

Som informant må man forholde seg til taushetsplikten. Det skal ikke oppgis opplysninger som gjør det mulig å identifisere hvilket barn det er snakk om. Dette innebærer både navn, alder, bosted, opprinnelsesland og spesielle hendelser.

Hva skjer med informasjonen om deg?

All informasjon som innhentes behandles konfidensielt og alle personopplysninger anonymiseres slik at det ikke vil være mulig å gjenkjenne informantene. I transkripsjon vil det bli brukt fiktive navn eller «informant 1».

Datamateriale med personopplysninger vil kun være tilgjengelig for meg, veileder vil få tilgang til det anonymiserte datamaterialet.

Lydopptaket vil bli lagret på www.nettskjema.no som er sikret med id-porten, og vil bli slettet når datamaterialet er transkribert og anonymisert.

Oppgaven er planlagt ferdigstilt 18. mai 2021, og alle innhentede data vil da bli slettet.

Informantens rettigheter

Det er frivillig å delta i studien, og du har rett til å trekke ditt samtykke når som helst uten å måtte oppgi begrunnelse. Dersom du trekker deg, vil all data fra deg bli slettet.

Som informant har du rett til innsyn, retting og sletting av opplysninger du har gitt. I tillegg har du rett til å be om kopi av opplysningene.

Dersom du opplever at jeg som forsker bryter personvernregelverket har du som informant rett til å sende en skriftlig klage til datatilsynet.

Info om kontaktperson

Min veileder for forskningsprosjektet er Torill Moen, professor ved Institutt for pedagogikk og livslang læring.

Dersom du har noen spørsmål, kan du ta kontakt på:

Forskningsprosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdata AS.

Hilsen

Kari Mette Linmo Aspnes

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 - Intervjuguide

Tema: «Barn med innagerende atferd i barnehagen»

Målet med dette intervjuet er å få innsyn i forskjellige barnehagelæreres opplevelser, erfaringer og refleksjoner over innagerende atferd i barnehagen, jeg er derfor ikke ute etter et fasitsvar.

Innledning

- Bakgrunn og formål med prosjektet
- Hensikt med intervjuet
- Informere om anonymitet, samtykkeskjema, mulighet for å trekke seg og lydopptaker

Bakgrunnsinformasjon

- Kan du fortelle litt om din faglige bakgrunn og yrkeserfaring?
- Hvor lenge har du arbeidet i barnehage(n)?
- Hvordan er barnehagen strukturert?
 - Antall avdelinger, baser, barn og ansatte
- Hvilken aldersgruppe arbeider du med?

Innagerende atferd

1. Hva tenker du når du hører begrepet innagerende atferd?
 - Hvilke assosiasjoner får du? Kjennetegn?
 - Hvilke barn tenker du passer inn under denne «kategorien», og hvem gjør ikke det?
2. Hvordan legger du merke til barn med innagerende atferd?
 - Kartlegging, observasjon, leik, samspill?
 - Magefølelse?
3. Når kommer atferden til syne?
 - Overgangssituasjoner, leik, måltid etc.?
 - Har du eksempel på en situasjon hvor du har opplevd dette?
 - Er det situasjoner/steder hvor atferden forverres?
 - Er det situasjoner der barna blir mer synlige og virker tryggere og gladere?
4. Hva tenker du kan være årsaken til at noen barn er mer stille enn andre?

- Egenskaper ved barnet eller ved miljøet?
 - Sjenanse, utrygghet, mangel på språk, sosial kompetanse?
 - Selvbilde og selvtillit?
5. Når bør atferden sees på som et atferdsproblem?
6. Hvilke typer utfordringer møter du i hverdagen i arbeidet med disse barna

Samarbeid

7. Når du opplever innagerende atferd hos et barn:
- Hvem er de første du snakker med?
8. Hvem samarbeider du med i arbeidet med innagerende atferd hos barn?
9. Kan du fortelle litt om foreldresamarbeidet?
- Hvordan er det å samarbeide med foreldre til barn som har innagerende atferd?

Barnehagehverdagen – leik, samspill og relasjon

10. Hvordan vil du beskrive leiken hos barn med innagerende atferd?
- Hvordan tilrettelegger du for deltakelse i leik?
 - Gruppedeling, trygg voksen, organisert/fri leik, fysisk miljø?
11. Hvordan kan leik påvirke den innagerende atferden?
- I positiv forstand?
 - I negativ forstand?
12. Hvordan vil du beskrive det sosiale miljøet i barnegruppa?
13. Hvordan opplever du at barn med innagerende atferd deltar i samspill med andre?
14. Hvordan opplever du deg selv i samspill med barn med innagerende atferd?
- Hvordan er det viktig å møte barn med innagerende atferd?
 - Har du en annen måte å møte disse barna på, sammenliknet med andre barn?
15. Hva legger du i en god relasjon?
16. Hvordan arbeider du for å skape gode relasjoner til barna?
- Arbeider du på en annen måte for å skape gode relasjoner til barn med innagerende atferd sammenliknet med andre barn?
 - Hvilke utfordringer kan du møte på i relasjonsbygging til barn med innagerende atferd?
17. Hvilken betydning har en god voksen-barn-relasjon for barn med innagerende atferd?
- Tilknytning, trygghet, stabilitet?
18. Hva tenker du om innagerende barns relasjon til andre barn?

- Hvordan kan du være med å styrke det?

Mestring

Noen studier viser at barn med innagerende atferd ofte har lavere mestringsforventning enn andre barn. Med dette menes det at disse barna har mindre tro på seg selv og har lavere forventning om å mestre noe.

19. Hvordan opplever du det?

20. Hvordan legger du til rette for mestring i hverdagen for barn med innagerende atferd?

- Andre måter sammenliknet med andre barn?
- Utfordringer?

Avslutning

21. Hva synes du at du selv får best til i arbeidet med barn med innagerende atferd?

22. Noe du vil tilføye eller si mer om?

Takk for at du tok deg tid til intervjuet!